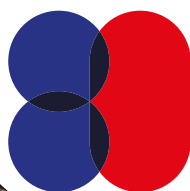




SPECIALE UITGAVE



80 jaar
vrijheid

Kroniek

Oudheidkundige vereniging
Arent thoe Boecop

kroniek no. 176
April 2025

SPECIALE UITGAVE



INHOUDSOPGAVE

oorlogsslachtoffers in de gemeente elburg	4
I. oorlogsslachtoffers uit de gemeente doornspijk	6
GERRIT BERGHORST	7
GERRIT BLAAUW	7
HARMEN BOSCH	8
HARMEN DIJKHUIZEN	8
GERRIGJE BOUW-WIJNNE	9
EVERT VAN LOO	9
JOHANNES BROUWER	10
ELISABETH DE GRAAF-SMIT	11
JOOP DE LANGE	12
WILLIBRORD CORNELIS NIEUWENHUIS	13
MARIA VAN OS-VAN 'T GOOR	14
GERARD VAN PUTTEN	14
GERRIT JAN VAN DER VEEN	15
JAN VERSCHOOR	15
EIBERT EN WILLEM SPAAN	16
NICOLAAS SAMUEL RAMBONNET	17
FAMILIE VLIAGER	18
ARIE VAN DER ZWAN	20
WILLEM PATER	20
VIER ONBEKENDE SLACHTOFFERS	20
HENDRIK VLIJM	21
ZEVEN GEALLIEERDE SLACHTOFFERS	21
VIJF SLACHTOFFERS AAN DE DROSTENWEG	23
II. oorlogsslachtoffers op 't harde	24
GERRIT JAN BOSCH	24
HENDRIK ALBERTUS VAN ESSEN	26
HENDRIK EN HENDRIKUS LEUSINK	27
JOHAN DE REUVER	28
THEODORE (H) BACHENHEIMER	30
III. oorlogsslachtoffers uit de gemeente elburg	33
HENDRIK VAN DRIESTEN	34
AART KRUIHOF	35
NICOLAAS SAMUEL RAMBONNET	36
HENDRIKUS HULST	37
JAN LEBBING	38
GERRIT ENGELTJES	39
LEONARD SPEK	40
ALIE ELIZABETH TER VELDE	41
GERRIT WESTERINK	42
GEALLIEERDE OORLOGSSLACHTOFFERS IN ELBURG	43
GUSTAW SZELIGA	43
WILLIAM LOVE	44
SPONSOREN	46
COLOFON	47

OORLOGSSLACHTOFFERS IN DE GEMEENTE ELBURG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen enkele tientallen slachtoffers in de gemeente Elburg. Op de oorlogsmonumenten in Doornspijk, 't Harde en Elburg worden hun namen vermeld. Er staan bekende namen op waar het levensverhaal in grote lijnen van bekend is. Maar er worden ook namen vermeld waar veel minder over bekend is. Een sluimerend ongemak is dat een aantal namen van oorlogsslachtoffers op de oorlogsmonumenten ontbreekt.

In Elburg werd in 1948 op de zuidelijke wal een verzetsmonument gerealiseerd. Op dit monument staan de namen van vijf verzetsmensen, die tijdens de oorlogsjaren hun leven hebben gegeven voor het vaderland.

In Doornspijk werd pas in 1963 een oorlogsmonument geplaatst. Het monument was ontworpen door de Elburger kunstenaar Jan de Melker en bevat de namen van 17 oorlogsslachtoffers.

Op 't Harde werd kort na de oorlog aan de Eperweg een kruis neergezet dat herinnerde aan de executie van de geallieerde militair Theodore H. (Ted) Bachenheimer. Dit kruis werd in 1984 vervangen door het huidige monument.

In 2024 is binnen de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop een werkgroep gevormd met het doel om de namen op de oorlogsmonumenten nog eens zorgvuldig onder de loep te nemen. De werkgroep bestaat uit de volgende leden: Gerard Lokhorst (Doornspijk), Dirk van Norel (Doornspijk), Leo den Hoed ('t Harde), Wim van Triest (Elburg) en Willem van Norel (Elburg).

Een van de eerste vragen zou zijn: wanneer is er sprake van een oorlogsslachtoffer?

Na zorgvuldige afwegingen stelde de werkgroep een lijst op met de volgende criteria.

Criterium 1

De omgekome:

- a.** woonde of verbleef in de periode voorafgaand aan of ten tijde van het overlijden binnen de grenzen van de huidige gemeente Elburg.
- b.** stond voorafgaand aan of ten tijde van het overlijden ingeschreven bij de Burgerlijke Stand binnen de grenzen van de huidige gemeente Elburg.
- c.** was ondergedoken binnen de grenzen van de huidige gemeente Elburg.

Criterium 2

De overlijdensdatum van de omgekome ligt tussen 10 mei 1940 en 31 december 1945.

Criterium 3

Het overlijden van de omgekome is een gevolg van:

- a.** oorlogsgeweld of ander militair geweld; of:
- b.** handelingen van de bezetter:
 - vrijheidsberoving, waaronder in gevangenissen, strafkampen, interneringskampen, concentratie- en vernietigingskampen.
 - verplichte tewerkstelling
 - deportatie
 - onderduik om aan vrijheidsberoving te ontkomen; of:
- c.** handelingen of maatregelen die door of namens strijdkrachten tegen anderen waren gericht, zoals dood door een kogel of een verkeersongeluk; of:
- d.** het ontploffen van munitie of ander oorlogsgeweld; of:
- e.** deelname aan het verzet (zoals het verspreiden van illegale lectuur, het verlenen van onderdak of andere vormen van hulp aan onderduikers,

spionage, sabotage of gewapend verzet of geen gevolg geven aan oproep tot verplichte tewerkstelling; of:

- f.** handelingen van het verzet van anderen.

De naam van een omgekome wordt niet op het monument vermeld als aan één of meer van de volgende drie criteria wordt voldaan:

Criterium 1

Van de omgekome zijn criteria 1, 2 en 3, zoals hiervoor weergegeven, niet van toepassing.

Criterium 2

De omgekome was militair van een buitenlandse bezettingsstrijdmacht.

Criterium 3

De omgekome was een persoon die zich tijdens de oorlogsjaren (uit Nederlands oogpunt) onwaardig heeft gedragen.

Een andere belangrijke vraag zou zijn of de lijst met namen van oorlogsslachtoffers compleet was. Ontbraken er wellicht namen? Na grondig onderzoek kwam de werkgroep tot de conclusie dat er op het monument in Doornspijk acht namen zouden moeten worden toegevoegd. In 't Harde ontbraken vijf namen en in Elburg zouden vier extra namen moeten worden vermeld.

Maar er was nog een discussiepunt waar de werkgroep een beslissing over moest nemen. De namen van de omgekomen slachtoffers uit 't Harde zijn in 1963 vermeld op het herdenkingsmonument aan de Veldweg in Doornspijk. Een groot deel van de woonkern 't Harde maakte tot 1974 deel uit van de voormalige gemeente Doornspijk. Zouden de namen van de slachtoffers uit 't Harde niet een plek moeten krijgen in de woonkern ter plaatse?



Het defilé bij de onthulling van het verzetsmonument in Elburg (13 april 1948).

De werkgroep was het erover eens dat de bestaande monumenten onaangetast moesten blijven bestaan. Bij de oorlogsmonumenten in Doornspijk en in Elburg zouden de ontbrekende namen worden toegevoegd. In 't Harde moest een nieuw namenmonument worden gerealiseerd met de nog ontbrekende namen.

Een andere kwestie was de slechte leesbaarheid van de 17 namen op het oorlogsmonument in Doornspijk. Vanuit de werkgroep is besloten deze namen, met daaraan toegevoegd de acht ontbrekende namen, in alfabetische volgorde op twee nieuwe gedenkplaten zichtbaar en leesbaar te vermelden. In 't Harde is de situatie weer anders. Het monument van Ted Bachenheimer bevindt zich aan de drukke provinciale weg N 309 (Eperweg). Na ampele overweging en na overleg met betrokken instanties is besloten het nieuwe oorlogsmonument met de vijf toegevoegde namen te plaatsen op het Centrumplein.

Om de levensverhalen van de oorlogsslachtoffers te kunnen delen, zijn bij de oorlogsmonumenten QR-codes aangebracht.

In deze Kroniek worden de levensverhalen van 49 oorlogsslachtoffers uit de gemeente Elburg beschreven. Deze verhalen verschillen in omvang omdat van de een veel meer bekend is dan van een andere persoon. Van enkele mensen is zelfs geen foto beschikbaar. Met de namen op de oorlogsmonumenten en de daaraan gekoppelde levensbeschrijvingen willen we blijvend een eerbetoon brengen aan de oorlogsslachtoffers in de gemeente Elburg.

In 1977 onthulde Suze de Lange-Heimans (1898-1983) een eenvoudige gedenksteen aan de binnenzijde van de muur van de Joodse begraafplaats op het oostelijk deel van de Elburger wallen. Deze steen was bedoeld om de gedeporteerde en vermoorde Joodse

bewoners van Elburg te gedenken.

Op 3 mei 1985 werd tegen de buitenmuur van de Joodse begraafplaats een gedenksteen in de vorm van een Thorarol onthuld.

De namen van 21 Joodse oorlogsslachtoffers uit Elburg staan sinds dat moment vermeld op het namenmonument op de muur van de Joodse begraafplaats op de oostelijke wal.

In het boek *Joods leven in Elburg* (2014) en op de website www.elburginoorlogstijd.nl staan uitgebreide levensportretten van hen vermeld. Daarnaast staan de levensverhalen van onze Joodse medeburgers centraal in Museum Sjoel Elburg.

De leden van de werkgroep:

Leo den Hoed
Gerard Lokhorst
Dirk van Norel
Willem van Norel
Wim van Triest



Het oorlogsmonument aan de Veldweg in Doornspijk.

I. OORLOGSSLACHTOFFERS UIT DE GEMEENTE DOORNSPIJK

In 1963 werd op de hoek Veldweg-Oude Kerkweg in Doornspijk een oorlogsmonument geplaatst. Het gedenkteken was vervaardigd door de beeldhouwer Jan de Melker uit Oostendorp. Het monument bestaat uit een stenen pilaar waarop een aan de zijken met oorlogsbeelden uitgewerkte koperen tafel is aangebracht. Op deze tafel staan de namen van alle gevallen uit de Tweede Wereldoorlog uit de gemeente Doornspijk vermeld. Op een kleine koperen pilaar op de tafel staan de woorden God met ons met daarboven een koperen kom. Achter dit monument is een heuvel gemaakt met hierop een grote zwerfkei. Rond het monument is een fraai gazon met bomen en planten aangelegd.

Op 4 mei 1964 werden bij het nieuwe herdenkingsmonument aan de Veldweg voor de eerste keer de gevallen van de gemeente Doornspijk herdacht. Enkele minuten voor acht uur legden kinderen van de hoogste klassen van de lagere scholen brandende flambouwen in de kom van het monument. Dertig seconden voor acht uur blies trompettist Evert Flier, staande naast de halfstok waaierende vlag, de Last Post. Daarna volgde er een stilte van twee minuten.

Meester A. de Graaf droeg hierna namens het comité Verzetsmonument het monument over aan het gemeentebestuur van Doornspijk. Burgemeester W.J. Pos nam het monument in dank in ontvangst, waarna hij zich speciaal richtte tot de nabestaanden van de

oorlogsslachtoffers. Hij sprak de wens uit dat het monument tot in lengte van dagen in ere zal worden gehouden. Het christelijk mannenkoor van de Hoge Enk zong het lied *Ecce Quomodo Moritur* van G.F. Händel. Voorzitter J.J. Broekhuis legde vervolgens namens de Oranjevereniging Moed en Vertrouwen een krans. Tenslotte defileerden de nabestaanden van de gevallen en vele belangstellenden langs het monument, waarbij velen bloemen legden.

Op 2 mei 2025 werden tijdens een korte plechtigheid bij het monument acht namen van oorlogsslachtoffers toegevoegd.

GERRIT BERGHORST

Gerrit Berghorst werd geboren op 22 oktober 1919 in de gemeente Oldebroek. Zijn ouders waren Hendrik Berghorst (1890-1952) en Willempje Docter (1891-1978). Het gezin Berghorst telde zeven kinderen (vier dochters en drie zoons) en woonde op het adres Aperloo G 84 aan de Stadsweg.

Gerrit Berghorst werd op zondag 23 juli 1944, samen met een groep van 38 andere jongemannen, bij een razzia in Oosterwolde opgepakt. De razzia door de Grüne Polizei was een gevolg van de op 6 juli gepleegde aanslag bij de Kamperveense melkfabriek, waar een groepje arrestanten uit Oosterwolde door een gewaagde actie werd bevrijd.

De groep van 39 mannen, die in Oosterwolde waren opgepakt, werd naar Kamp Amersfoort overgebracht.

Gerrit Berghorst werd in Kamp Amersfoort geregistreerd onder het nummer 3323. Op zijn persoonskaart staat dat Gerrit slotenmaker was.

Onder de arrestanten waren ook de broers Andries en Jan van de Wetering van de Grote Woldweg. Toen de Duitsers aan Jan van de Wetering vroegen hoe oud hij was, antwoordde hij dat hij juist die dag 18 jaar was geworden. Hij wist echter niet dat de grens om opgepakt te worden juist op 18 jaar lag. Dus ook hij moest mee.

Begin september 1944 mochten veertien mannen terug naar Oosterwolde. De overige 25 mannen, waaronder Gerrit Berghorst, werden op transport gesteld

naar Duitsland. Vanuit het kamp Peres bij Leipzig wist Gerrit nog te vluchten, maar hij werd later weer gearresteerd.

Uiteindelijk wisten twaalf van de veertien gedeporteerde mannen de oorlog te overleven. Dirk Jan Karsebrink (overleden op 17 april 1945 in Dresden) en Gerrit Berghorst stierven in Duitsland.

Gerrit Berghorst overleed op 2 april 1945 in Zöschen (Landkreis Merseburg). Zijn lichaam werd op de gemeentelijke begraafplaats van Zöschen begraven. Zöschen was een buitenkamp van het concentratiekamp Buchenwald. Het werd in 1944 door onder andere Nederlandse gijzelaars gebouwd.

Pas op 20 maart 1946 kreeg de familie Berghorst de officiële bevestiging van het Rode Kruis dat Gerrit Berghorst was overleden.

GERRIT BLAAUW

Gerrit Blaauw werd op 6 mei 1907 geboren te Oldebroek. Zijn ouders waren Hendrik Blaauw en Hendrikje Flier. In zijn jonge jaren werkte hij als chauffeur bij een transportbedrijf. Gerrit Blaauw trouwde in 1929 met Jannetje Fikse (1911-2000). Uit dit huwelijk werden twee zoons en drie dochters geboren.

Tijdens de oorlog was Gerrit werkzaam op het distributiekantoor in Elburg.



Gerrit Blaauw (1907-1945), werd op 8 maart 1945 gefusilleerd bij Woeste Hoeve.

Via dit werk kon hij illegaal bonnen op onderduikadressen leveren. Daarnaast deed hij koerierswerk en was hij actief voor de NBS en de R.V.V. (Raad voor Verzet) op de Noord-Veluwe.

Toen zijn oudste zoon Henk op 13 februari 1945 werd gearresteerd omdat hij van een neergestort vliegtuig een parachute had meegenomen, heeft Gerrit Blaauw zich gemeld bij de S.D. Hij werd direct gearresteerd en na verhoor overgebracht naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn. Vervolgens werd Gerrit Blaauw gevangengezet op de Kruisberg te Doetinchem.

Nadat in de nacht van 6 op 7 maart 1945 in de omgeving van de buurtschap Woeste Hoeve nabij Beekbergen een aanslag was gepleegd op Hanns Albin Rauter, de hoogste Duitse politie-generaal en hoofd van de S.S. in Nederland, werden er represaillemaatregelen genomen. Op 8 maart 1945 werden in totaal 274 mannen gefusilleerd. Uit gevangenis in Assen, Zwolle, Almelo, Colmschate, Apeldoorn en Doetinchem werden 117 mannen gehaald

en bij Woeste Hoeve in de ochtenduren doodgeschoten. Eén van deze mannen was de 37-jarige Gerrit Blaauw uit Oosterwolde. Nog eens 157 andere gevangenen werden in Amsterdam, Amersfoort, Fort de Bilt en op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd. In de middaguren werden alle slachtoffers in een massagraf op de begraafplaats Heidehof bij Apeldoorn begraven. Vanaf 25 april 1945 werden alle 117 lichamen weer opgegraven en geïdentificeerd. Gerrit Blaauw werd op 15 mei 1945 herbegraven op de begraafplaats te Oosterwolde.



Het herinneringsmonument bij Woeste Hoeve.

HARMEN BOSCH

Op 25 juni 1945 deed Gerrit Bonestroo (35 jaar, landbouwer) aangifte van het overlijden van de 23-jarige landbouwer Harmen Bosch. Harmen Bosch was geboren op 22 februari 1922 te Doornspijk. Op 24 juni 1945 om 6.00 uur in de morgen zou hij volgens overlevering slachtoffer zijn geworden bij een boerderijbrand op de hoek van de Horsterweg en de Mezenbergerweg. De brand zou (uit vergelding) zijn aangestoken door verzetsmensen. Harmen Bosch was als onschuldig slachtoffer op het verkeerde moment op de verkeerde plek.

Zijn stoffelijk overschot werd op 28 juni 1945 begraven op de begraafplaats in Doornspijk-dorp. Harmen Bosch was een zoon van Jan Bosch en Harmpje Klein. Harmen Bosch was gehuwd met Aartje Brink. Het jonge echtpaar had één dochter, Aartje.

In de Elburger Courant van 26 juni 1945 werd verslag gedaan van deze brand: *Zondagnacht 3 uur brak brand uit op de kapitale boerderij van A. Plette, Horsterweg. Het vuur begon bij de*

schuur en sloeg direct op den hooiberg. Aangedreven door den wind, ging de boerderij ook in vlammen op. De bewoners werden op 't laatste moment wakker en konden nog wat inboedel redden. De brandweer werd gewaarschuwd, doch kon alleen nog naspuiten. Een zeer tragisch geval deed zich toen voor. Terwijl de buurt hielp met het blusschen en Harm Bosch en Lb. Van den Bosch zich achter het huis bevonden, zag Lb. Van den Bosch dat de muur wankelde. Hij waarschuwde meteen Harm en vloog achteruit. 't Was te laat. Harmen kwam onder den muur terecht. Direct werd met man en macht gewerkt om H. Bosch er onder uit te halen. Het bleek dat hij al overleden was. Bosch was gehuwd.

Van de vlammen werden een prooi 25 stuks vee en 50.000 pond hooi. Gelukkig was het groote vee in het land. De oorzaak is waarschijnlijk brandstichting. Aartje Brink zou na de oorlog trouwen met Rutger Lokhorst (1921-1991) en woonde lange tijd aan de Burgemeester Frieswijkweg. Aartje stierf op 4 juli 1995 te Doornspijk op de leeftijd van bijna 76 jaar.



Harmen Bosch met zijn echtgenote.



Grafpaaltje van Harmen Bosch op de begraafplaats in Doornspijk-dorp.

HARMEN DIJKHUIZEN

Enkele weken na de bevrijding kreeg Harm(en) Dijkhuizen bericht dat zijn in de oorlog gevorderde paard in de buurt van Apeldoorn was gesignaleerd. Samen

met nog enkele boeren van de Hoge Enk ging hij op 6 juni 1945 op onderzoek uit. Op zijn fietstocht richting Apeldoorn werd Harmen Dijkhuizen echter in Vaassen aangereden door een auto. Hij werd zwaar gewond naar een ziekenhuis in

Apeldoorn vervoerd, waar hij nog dezelfde avond overleed. Harmen Dijkhuizen werd 61 jaar. Hij werd begraven op de begraafplaats te Doornspijk (dorp). Harmen Dijkhuizen was gehuwd met Jacobje Smit.



Harmen Dijkhuizen overleed op 6 juni 1945 op de leeftijd van 61 jaar.



Het gezin van Harmen Dijkhuizen en Jacobje Dijkhuizen-Smit.



Grafpaaltje van Harmen Dijkhuizen op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

GERRIGJE BOUW-WIJNNE

Op 7 december 1944 werd de 75-jarige Gerrigje Bouw-Wijnne van de Hoevensweg in de buurtschap Wessinge dodelijk getroffen door een neervallende bom. Een geallieerd vliegtuig had een trein op het spoor Amersfoort-Zwolle gebombardeerd en verloor daarna een bom boven Wessinge. Gerrigje Bouw-Wijnne woonde in bij haar oudste zoon Peter Bouw. Op het moment dat de bom viel, zat Gerrigje in het bakhuis bij haar woning. Ze raakte ernstig gewond aan haar been. Het slachtoffer werd zo snel mogelijk met paard en wagen naar het noodziekenhuis in Nunspeet gebracht, waar ze later die dag om 13.00 uur overleed aan haar zware verwondingen. Gerrigje Wijnne was een dochter van Jakob Wijnne en Hendrikje Top. Ze werd op 20 mei 1869 geboren in Gortel (gemeente Epe). Ze trouwde op 22 december 1900 te Epe met Aart Bouw (1871-1934) uit Nunspeet.

Gerrigje Bouw-Wijnne werd op 11 december 1944 begraven op de begraafplaats Doornspijk-dorp. Op haar graf staat een paaltje met het nummer P 664.



Grafpaaltje van Gerrigje Bouw-Wijnne op de begraafplaats Doornspijk-dorp



Gerrigje Bouw-Wijnne met haar man Aart Bouw

EVERT VAN LOO

Een onvergetelijk drama voltrok zich op maandag 4 december 1944. Tegen twee uur in de middag was Evert van Loo met zijn twee paarden en wagen op de Gerichtenweg voor het vervoer van aardappelen en kunstmest. Bijna dagelijks was hij met zijn twee paarden onderweg. Op die bewuste dag verschenen er plotseling drie Engelse jagers boven de Gerichtenweg. Na een kortstondige manoeuvre scheerden twee van de drie vliegtuigen over de boerderij van Lambert Hooghordel en openden vol het vuur. Evert van Loo was nog wel gewaarschuwd, maar dacht geen gevaar te lopen vanwege zijn ontheffing om vracht (voedsel) te vervoeren. Zijn zwarte regenjas is hem achteraf waarschijnlijk fataal geworden. De Engelsen hebben hem vermoedelijk voor een Duitser aangezien. Evert van Loo en zijn paarden vonden de dood.

Evert van Loo werd geboren op 18 april 1898. Hij was een zoon van Albert van Loo en Magdalena Egberta van 't Hof. Evert van Loo trouwde op 21 april 1921 te Doornspijk met Heintje Koops. Het echtpaar Van Loo kreeg vijf kinderen: Albert (1922), Aaltje (1924), Magdalena Egberta (1926), Hendrikje (1928) en Daatje (1932). Moeder Heintje van Loo-Koops stierf op 31 januari 1935 op 33-jarige leeftijd. Evert bleef achter met vijf jonge kinderen.



Grafpaaltje van Evert van Loo op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

Evert van Loo overleed op de leeftijd van 46 jaar. Hij werd op 8 december 1944 begraven (grafnummer 663) op de begraafplaats aan de Zuiderzeestraatweg West te Doornspijk. Zwager Rijk Koops werd aangewezen als voogd over de minderjarige kinderen.



Evert van Loo (1898-1944) kwam op 4 december 1944 op de Gerichtenweg door een beschieting om het leven.

JOHANNES BROUWER

Johannes (Johan) Brouwer werd geboren op 2 april 1920 in Doornspijk. Zijn ouders waren Hendrik Brouwer (1898-1971) en Reintje Hoogers (1897-1970). Johan was werkzaam bij de distributiedienst Elburg-Doornspijk en daarnaast actief in het verzet. Johan Brouwer vormde samen met onder andere Hendrik Boeve, Tiem Evink, Wim de Jonge, Gerrit Wiessenberg, zijn verloofde Dina Kruithof en haar broer Aart Kruithof een verzetsgroep. De groep bood hoofdzakelijk hulp aan joden, onderduikers en geallieerde piloten.

Op 10 december 1944 kreeg Johan Brouwer bericht dat er bij de familie Bouw op De Haere Engelse piloten zaten. Deze piloten moesten daar zo snel mogelijk weg. Aart Kruithof, Dina Kruithof en Johan Brouwer gingen er nog diezelfde dag per fiets naar toe. Daar liepen ze echter in de val. Verkleed als geallieerde piloten hielden enkele Duitsers zich al een paar dagen in de buurt van de boerderij van Herman Bouw op. Ze hoopten het georganiseerde verzet, dat zich bezig hield met de opvang van Engelse piloten, op te rollen. Aart, Dina en Johan werden die avond gearresteerd. Bij dezelfde actie werden onder anderen ook Herman Bouw, Willem Spaan en Eibert Spaan opgepakt. En ook Diesmer Vlieger, zijn dochter Hennie en de vier broers Vlieger werden ingerekend. De hele groep werd vanaf 't Harde naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn overgebracht. Daar werden Hennie Vlieger en Dina Kruithof vrijgelaten.

Via Apeldoorn kwam Johan Brouwer op 19 december 1944 terecht in Kamp Amersfoort. Op 2 februari 1945 werd hij op transport gesteld naar het concentratiekamp Neuengamme. Daar kwam de trein twee dagen later aan. Johan Brouwer werd geregistreerd onder

het nummer 70744.

Vanuit Neuengamme kwam Johan Brouwer uiteindelijk terecht in kamp Reierhorst nabij Wöbbelin. In dit kamp stierf hij op 2 april 1945, op zijn 25e verjaardag, door uitputting.

Dina Kruithof plaatste in de Elburger Courant van 29 mei 1945 een rouwadvertentie. De tekst luidt: *Het behaagde den Heere mijn innig geliefde verloofde Johannes Brouwer van mijn zijde weg te nemen op den jeugdigen leeftijd van 25 jaar, op 2 april in het concentratiekamp Wöbbelin in Duitsland na een ziekte. Zijn nagedachtenis zal bij mij altijd in eere blijven.*

Den Vaderland getrouwe bleef hij tot in den dood.

Zijn diepbedroefde verloofde, Dina.

De familie bleef zoeken naar meer informatie over Johan. Zijn ouders, woonachtig aan de Beekweg 11 (later aan de Kolmansweg 89), plaatsten op 2 juni 1945 nog een advertentie in het dagblad Trouw waarin ze ooggetuigen opriepen om eventuele inlichtingen te verstrekken.

Na de oorlog werd in Doornspijk de Johan Brouwerweg naar hem vernoemd.



Johannes Brouwer (1920-1945).



Oproep van de familie Brouwer in Trouw, 22 juni 1945.



Rouwkaart van Johannes Brouwer, 23 mei 1945.

ELISABETH DE GRAAF-SMIT

Antonie de Graaf werd geboren op 30 december 1893. Na het behalen van zijn onderwijzersdiploma werd Antonie de Graaf in 1911 onderwijzer aan de Hervormde lagere school in Doornspijk. Antonie de Graaf trouwde op 22 november 1923 met Elisabeth (Lijs) Smit (1886-1944) uit Vaassen. Uit dit huwelijk werd op 2 september 1929 een dochter Henderiekje (Riekje) geboren. Op 1 februari 1944 raakte Lijs de Graaf-Smit betrokken bij een ernstig ongeluk door een op hol geslagen paard. Paard en wagen waren van Lokhorst. Hij was in gezelschap van Evert van Batavia. Op de wagen lag 1.000 kilo kunstmest, die voor de bezetters vervoerd moest worden vanaf de haven van Elburg. Lijs had enkele boodschappen gedaan bij bakker Smit en was op weg naar huis. Op de Zuiderzeestraatweg schrok het paard plotseling door een hard voorbijrijdend Duits militair voertuig. Lijs de Graaf wist nog net op tijd het 6-jarige jongetje Jan Hoeksma (het zoontje van het hoofd van de lagere school) te redden door hem door het hek van de schoolmeesterswoning te duwen. Zelf raakte Lijs ernstig gewond. Ze stierf een paar dagen later -op 5 februari 1944- in een ziekenhuis in Zwolle aan haar

verwondingen. Haar begrafenis was op 10 februari op de begraafplaats aan de Zuiderzeestraatweg West in Doornspijk.

Na de oorlog -op 25 april 1946- trouwde Antonie de Graaf met Janke Akke (Jannie) Postma (1910-1973), afkomstig uit Leek (Gr.). Uit dit huwelijk werden drie dochters en een zoon geboren. Jannie Postma was vanaf 1930 onderwijzeres op de Hervormde lagere school in Doornspijk en in die functie een collega van haar (latere) man. Jannie regelde tijdens de oorlog onderduikadressen in Doornspijk voor haar broers Dirk en Wim Postma en ook voor Derk de Boer.

Antonie de Graaf was tijdens de oorlogsjaren lid van de verzetsgroep Doornspijk. Via de LO zorgde hij voor distributiebonkaarten en verleende hij hulp aan onderduikers. Ook verspreidde hij met regelmaat illegale krantjes. Het gezin De Graaf woonde in een tuinmanswoning van het landgoed Klarenbeek (eigendom van de familie Volker van Waverveen) aan de Zuiderzeestraatweg West 71. Tijdens de oorlog kreeg de familie Hoek uit Katwijk (evacués) onderdak bij de familie De Graaf. Daarnaast zaten tijdens de oorlog

twee neven van de familie De Graaf, Leo Smit en Herman de Graaf, ondergedoken in het pand Zuiderzeestraatweg West 71. Ze sliepen op de bovenverdieping. Heel spannend was het dat er ook nog enige tijd in dezelfde woning een Duitse officier was ingekwartierd, maar deze man verkeerde regelmatig in beschonken toestand.

Antonie de Graaf nam ook korte tijd Betty Siebzechner (pleegdochter van de familie De Lange) op in zijn huis. Door bemiddeling van meester De Graaf kon Betty onderduiken bij dominee Veltman in Den Bosch.

Antonie de Graaf zorgde ook voor een onderduikadres voor het in Doornspijk wonende Joodse echtpaar Hartog en Suze de Lange. Zij vonden een veilige plek bij het echtpaar Van de Put aan de Kroonlaan in Nunspeet en overleefden daar de oorlog.

De Graaf heeft zich ingespannen om een monument op te richten voor de oorlogsslachtoffers. Dat monument werd in 1963 gerealiseerd en staat aan de Veldweg.

Antonie de Graaf stierf op 27 april 1973 op de leeftijd van 79 jaar.



Elisabeth de Graaf-Smit met haar echtgenoot Antonie de Graaf.



Elisabeth Smit in haar jonge jaren.



Grafpaaltje van Elisabeth de Graaf-Smit op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

JOOP DE LANGE

Jozeph (Joop) de Lange werd op 25 juni 1922 in Elburg geboren. Hij was het enige kind van Hartog de Lange (1886-1964) en Susanna de Lange-Heimans (1898-1983). De familie De Lange woonde aanvankelijk in het pand Noorderkerkstraat 18 in Elburg. Maar in 1926 liet Hartog de Lange een vrijstaande woning bouwen aan het Bagijnendijkje. Daar woonde het gezin De Lange tot 1940. In 1935 kocht de familie De Lange een helft van een dubbele woning aan de Zuiderzeestraatweg West (nummer 108) te Doornspijk. Naast de Hervormde kerk had de familie De Lange een manufacturenwinkel. In het voorjaar van 1940 ging de familie De Lange bij de winkel in Doornspijk wonen. Hartog de Lange ging 'met het pak de boer op'. Daarnaast was hij actief als antiekhandelaar (goud- en zilverwerk) en huidenzouter. In een pakhuis aan de Westerwalstraat 30 in Elburg had Jozeph de Lange een huidenzouterij.

Joop de Lange zat vanaf 1928 op de lagere school aan het Instituut van Kinsbergen. In juni 1940 behaalde Joop in Zwolle het diploma Gymnasium-B en studeerde voor landbouwtechnisch ingenieur. Het uitbreken van de oorlog belette hem deze studie af te ronden. Joop dook begin 1942 onder bij de familie G.J. Hop aan de Koopsweg. Het opgesloten zitten viel Joop zwaar. Joop besloot in mei 1942 naar Apeldoorn te vertrekken om als tuinman te gaan werken voor de Joodse psychiatrische inrichting Het Apeldoornsche Bosch. Zijn tante werkte daar ook. Samen met zijn (daar ontmoete) vriendin Jetty Hes (dochter van de administrateur van de inrichting)

deed hij met overgave zijn werk. Jetty Hes was als leerling-verpleegkundige in het Apeldoornsche Bosch op 14 april 1942 in dienst getreden.

Toen het dreigend werd, is Joops vriend Lambertus (Bartus) van den Bosch (zoon van veearts Aalt van den Bosch uit Doornspijk) op verzoek van vader Hartog de Lange met twee fietsen naar Apeldoorn gefietst om Joop op te halen. Er was al een onderduikadres voor hem geregeld. Via een droge sloot lukte het Bartus van den Bosch (1923-1996) zijn vriend te ontmoeten. Joop waarschuwde Lambertus snel weg te vluchten omdat de Duitse overvalwagens al klaar stonden om de inrichting te ontruimen. Joop weigerde mee te gaan naar Doornspijk aangezien hij zijn patiënten en Jetty Hes niet in de steek wilde laten. Lambertus probeerde Joop nog te overtuigen dat er in Doornspijk ook wel een onderduikadres voor Jetty Hes te vinden zou zijn, maar Joop weigerde uiteindelijk om mee te gaan. Bartus van den Bosch moest plechtig beloven dat Joops ouders nooit mochten weten dat hij nog de kans had gehad om te vluchten. Dat geheim heeft Bartus vele jaren bij zich gedragen.

De bewoners en het personeel van Het Apeldoornsche Bosch werden in de nacht van 21 op 22 januari 1943 in vrachtauto's opgehaald en vervolgens op transport gesteld. Een groep van 1069 patiënten en verplegers werd in die nacht vanaf station Apeldoorn onder erbarmelijke omstandigheden in goederenwagens direct naar Auschwitz-Birkenau getransporteerd. Bij aankomst in



Joop de Lange (augustus 1942).

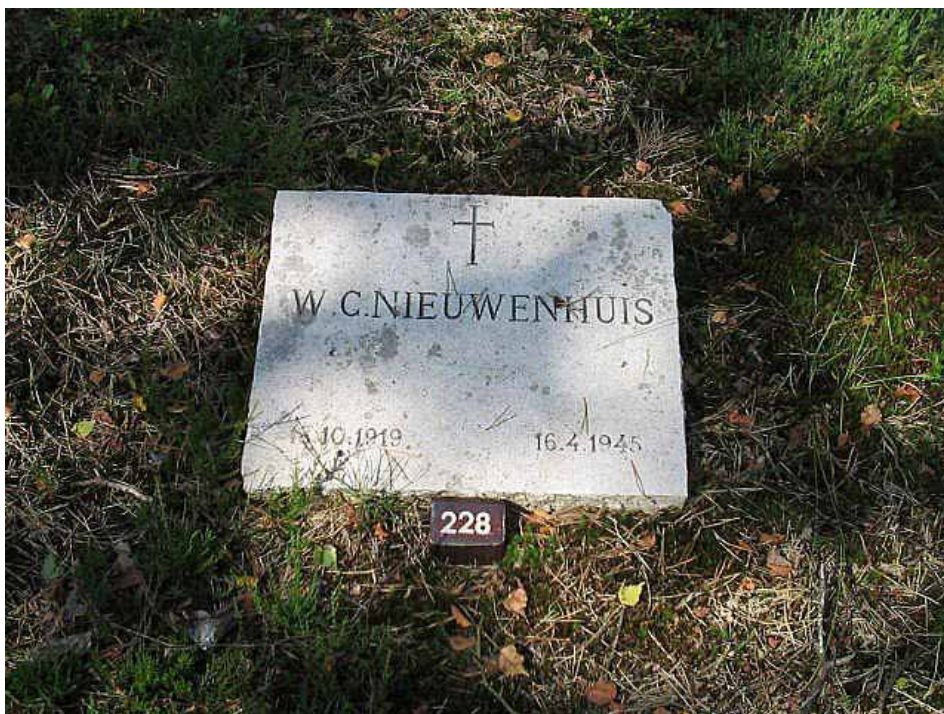
Auschwitz was een deel van de mensen inmiddels overleden. De anderen werden direct na aankomst levend verbrand in een vuurkuil.

Een nog achtergebleven groep van 189 medewerkers werd op 22 januari 1943 naar Kamp Westerbork vervoerd. Onder hen waren ook Joop de Lange en zijn verloofde Jetty Hes. Joop en Jetty trouwden op 17 februari 1943 in Westerbork. Hun verblijf in Westerbork duurde enkele maanden. Op dinsdag 20 juli 1943 (transport 72) werden Joop en Jetty, samen met Jetty's moeder, naar Sobibor getransporteerd. In 50 wagons werden in totaal 2209 joden gedeporteerd, waaronder 464 kinderen. Niemand van dit transport heeft uiteindelijk de oorlog overleefd. Joop de Lange, Jetty Hes en haar moeder werden op vrijdag 23 juli 1943 in het vernietigingskamp Sobibor vergast.

WILLIBRORD CORNELIS NIEUWENHUIS

Op 16 april 1945, drie dagen voor de bevrijding, vond in Doornspijk een laffe moord plaats. Onderduiker Willibrord Cornelis Nieuwenhuis werd in de buurtschap Wessingen door enkele landwachters opgepakt, afgeranseld en vervolgens op de allee (Grevensweg) van het landgoed Klarenbeek doodgeschoten. Het dodelijk schot werd afgevuurd door een zekere Habbing, de commandant van het groepje landwachters. Daarna werd het lichaam, volgens ooggetuigen, doorzeefd met kogels.

Willibrord Cornelis Nieuwenhuis werd op 20 april 1945 begraven op de begraafplaats in Doornspijk (dorp). Veel Doornspijkers woonden de begrafenis bij. Eén van hen was Hendrikje Lokhorst-van den Berg (1910-2009). Zij kreeg na afloop een bidprentje mee als herinnering. Haar dochter Stijntje van den Bosch-Lokhorst (1932) heeft het aandenken altijd bewaard. Op het bidprentje staat de volgende tekst:
Herinnering aan Willibrord Cornelis Nieuwenhuis
Geboren 13-10-1919 te Sloten
Op 25-jarige leeftijd wreedelijk vermoord,
daags voor de bevrijding en begraven den
20-en april op 't kerkhof te Doornspijk.
Daaronder staat een bijbeltekst uit
Johannes 6 vers 40 (Statenvertaling):
En dit is de wil desgenen die Mij
gezonden heeft, dat een ieglijk die den
Zoon aanschouwt en in Hem gelooft,
het eeuwige leven hebbe, en ik zal hem
opwekken ten uiterste dage.
Op de achterzijde van het bidprentje staat
een groot kruis met een tekst uit Johannes
6 vers 39:
En dit is de wil des Vaders die mij
gezonden heeft, dat al wat Hij mij gegeven



Grafmonument van Willibrord Cornelis Nieuwenhuis op het Nationaal Ereveld in Loenen.

heeft, ik daaruit niet verlieze, maar hetzelfde opwekke ten uiterste dage.

Op 30 november 1979 werden de stoffelijke resten van Willibrord Cornelis Nieuwenhuis herbegraven op het Nationaal Ereveld Loenen (vak B, grafnummer 228).

Willibrord Cornelis Nieuwenhuis was op 13 oktober 1919 geboren in Sloten (Fr.). Hij was een zoon van ambtenaar Cornelis Joannes Innocentius (Kees) Nieuwenhuis (1867-1940) en onderwijzeres Margaretha Gerardiena Margo Stephanus (1883-1975). Willibrord Cornelis Nieuwenhuis was musicus. Hij woonde aan het begin van de oorlog aan de Admiraal de Ruyterweg 227-III te Amsterdam. Niet duidelijk is hoe Willibrord Cornelis in Doornspijk terechtgekomen is. Hij was als

onderduiker in huis bij Hannes Kwakkel in Doornspijk.

De moord op Nieuwenhuis kreeg in 1948 een vervolg. Voor het tribunaal te Arnhem werd de zaak tegen de drie landwachters behandeld. De namen van de landwachters waren Habbing, Plijm en Schipper. Alle drie waren in dienst bij de Duitse S.D. De drie schuldigen werden kort na de bevrijding gearresteerd. Habbing ontvluchtte later en was op de dag van het proces nog steeds voortvluchtig. Politieagent L.W. Hazewold uit Doornspijk trad als getuige op in het proces. Tegen Habbing werd bij verstek twintig jaar gevangenisstraf geëist. De eis tegen Plijm was twaalf jaar. Tegen Schipper werd tien jaar gevangenisstraf geëist.

MARIA VAN OS-VAN 'T GOOR

Op 26 mei 1945 overleed Maria van Os-van 't Goor geheel onverwachts in haar woning Aperlo G 120. Terwijl haar man nog in Duitsland was, stierf zij. De verslagenheid in de familie was groot. Enkele dagen later werd Maria begraven op de begraafplaats in Doorspijk (dorp). Dominee Cuperus leidde de uitvaart en sprak in het sterfhuis over Openbaringen 14 vers 9 en op de begraafplaats over Psalm 91 de verzen 1 -7. De predikant ging in op haar moedige gedrag tijdens

de oorlog en wees erop dat Maria van Os-van 't Goor het teken van het beest afwees. Ze was afkerig van het nationaalsocialisme en zocht haar kracht in de Schrift. Verder werd er op het graf gesproken door de heren Hellinga, Vercouteren en Schepman. Alle drie benoemden Maria's moedige optreden tijdens de bezettingsjaren. Een schoonzoon bedankte namens de familie alle aanwezigen voor de betoonde belangstelling.



*Hendrik van Os en zijn vrouw
Maria van Os-van 't Goor.*

GERARD VAN PUTTEN

Gerard van Putten werd geboren op 20 april 1925 geboren aan de Oude Harderwijkerweg 72 op de Hoge Enk. Zijn ouders waren Hendrik Jan van Putten (1891-1973) en Aaltje van Putten-van der Veen (1895-1985). Gerard was het vierde kind uit een gezin van negen kinderen. Gerard van Putten was werkzaam als tuinman bij de familie Rambonnet op het landgoed Old Putten. Hij had verkering met Driesje Lokhorst.

Op 13 februari 1945 werd Gerard tijdens een razzia op het landgoed Old Putten gearresteerd. Samen met tuinman Jaap Zwep werd hij overgebracht naar de Koning Willem III-kazerne te Apeldoorn. Daar verbleef hij enkele dagen. Samen met Jacob Zwep werd Gerard van Putten op 16 februari 1945 vanuit Apeldoorn overgebracht naar Kamp Amersfoort (Block 9; kampnummer 10913). Vanuit Kamp Amersfoort verstuurde Gerard van Putten nog twee brieven: een officiële (gecensureerde) brief en een gesmokkelde brief. In een van de

brieven vroeg Gerard zijn ouders om worst en shag. Zijn moeder en zijn vriendin Driesje Lokhorst hebben vervolgens nog per fiets een pakketje naar Amersfoort gebracht, maar dit is niet meer in handen van Gerard van Putten terechtgekomen. Achteraf bleek dat hij op dat moment al op transport was gesteld. Daarna is niets meer van Gerard vernomen.

Vanuit Kamp Amersfoort werden Gerard van Putten en Jacob Zwep op 15 maart 1945 gedeporteerd naar KL Neuengamme. In het concentratiekamp werd Gerard van Putten al vrij snel ziek. Wegens (bloed)dysenterie (bloedloop) werd Gerard van Putten afgekeurd en naar een dysenteriebarak overbracht. Uit een getuigenverslag van Jacob Zwep blijkt dat de conditie van Gerard van Putten zo verzwakt was dat hij tijdens een appél in elkaar zakke. Op 8 april 1945 stierf Gerard van Putten vlak voor zijn 20e verjaardag in Neuengamme.



Gerard van Putten (1925-1945).

Het duurde lang voordat de familie Van Putten duidelijkheid kreeg over het lot van Gerard. Pas op 4 juli 1946 verstuurde de familie een rouwkaart naar familieleden, vrienden en bekenden waarin ze de dood van Gerard van Putten bekendmaakten. Bijna anderhalf jaar hadden ze in onzekerheid verkeerd.

GERRIT JAN VAN DER VEEN

Gerrit Jan van der Veen werd op 9 december 1923 geboren in de gemeente Doornspijk. Gerrit Jan woonde met zijn ouders Hendrik van der Veen (1892-1966) en Driesje van der Veen-van Loo (1892-1982) en zijn broers Hendrik en Lammert aan de Stadsweg 19 (nummer G 125). Tijdens de oorlogsdagen was Gerrit Jan automonteur bij de familie Knol aan de Nunspeterweg in Elburg. Gerrit Jan van der Veen werd op 30 november 1944 gearresteerd door de Sicherheitspolizei en vervolgens overgebracht naar de Koning Willem

III-kazerne in Apeldoorn. Gerrit Jan werd gelijktijdig opgepakt met Willem Pater (overleden op 11 april 1945 te Wöbbelin), Aart van Dorp (gevlucht uit Kamp Amersfoort) en Hendrik van Os (teruggekeerd uit Duitsland). De reden voor de arrestatie van Van der Veen was zijn Duits vijandige houding en dat er bij Hendrik van Os wapens waren gevonden. Gerrit Jan van der Veen werd op 15 december 1944 vanuit Apeldoorn overgebracht naar Kamp Amersfoort (kampnummer 9565). Met een grote groep werd Gerrit Jan van der Veen op

2 februari 1945 op transport gesteld naar Neuengamme.

Gerrit Jan van der Veen stierf op 24 april 1945 in Sandbostel door uitputting en algehele zwakte. Uit een advertentie in de Elburger Courant blijkt dat de ouders van Gerrit Jan van der Veen op 19 juni 1945 nog steeds niet precies wisten wat er met hun zoon was gebeurd. Ze vroegen om inlichtingen bij teruggekeerden uit de Duitse kampen. Pas eind juni 1946 kreeg de familie Van der Veen vanuit Den Haag de officiële bevestiging van de dood van hun geliefde zoon.

JAN VERSCHOOR

Een van de schoongemaakte en opnieuw ingeschilderde grafstenen in 2023 op de begraafplaats in Doornspijk betreft het grafmonument van een relatief onbekende jongeman, Jan Verschoor (1928-1945). Op zijn grafsteen is de volgende tekst aangebracht:
Door een droevig ongeval is van ons weggenomen onze lieve zoon en broeder Jan Verschoor op 6 febr. 1945 oud 16 jaar.

Jan Verschoor werd op 24 maart 1929 geboren in Rotterdam. Hij was de oudste zoon van Gerrit Verschoor (huisschilder; later badmeester) en Geertruida (Truus) Bot (1906-1970). Het gezin Verschoor bestond verder uit de kinderen Willem en Nel. Tijdens de Hongerwinter kwam Jan terecht bij het echtpaar Hendrik Jan Vinke en Hendrikje van Zeeburg aan de Zuiderzeestraatweg in Doornspijk om aan te sterken. Op 6 februari 1945 werd Jan Verschoor omstreeks 15.00 uur getroffen door een Engelse bomscherf. Hij was op dat moment op het erf van Willem Vinke, aan de overkant van de

Zuiderzeestraatweg. Een paar uur later stierf hij in een noodziekenhuis in Nunspeet.

Buurjongen Willem Plette (1933) heeft Jan Verschoor goed gekend. Tijdens de oorlogsjaren hebben de jongens diverse keren met elkaar gespeeld. De vader van Willem Plette heeft na de dood van Jan Verschoor de lijkkoeft bij Van den Pol in Nunspeet opgehaald. Samen met vader Gerrit Verschoor uit Rotterdam hebben ze Jan enkele dagen later in Doornspijk begraven. Pas op 26 september 1945 werd in Rotterdam een officiële overlijdensakte van Jan Verschoor opgesteld. Opvallend is dat op de grafsteen de leeftijd van 16 jaar staat vermeld. Jan Verschoor was bij zijn overlijden officieel nog 15 jaar. Kort na de oorlog werd er in het gezin Verschoor nog een zoon geboren. Hij werd vernoemd naar zijn overleden broer Jan. De band tussen de families Vinke en Verschoor bleef na de oorlog nog lange tijd bestaan.



Jan Verschoor (1929-1945).



De grafsteen van Jan Verschoor op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

EIBERT EN WILLEM SPAAN

Het laatste oorlogsjaar zou voor de familie Spaan uit 't Harde een dramatisch verloop hebben. Eibert Spaan (1893-1945) en zijn vrouw Sientje Spaan-Berghorst (1895-1982) woonden met hun gezin op een kleine boerderij in de buurtschap Oostloo (Aperlo, nummer G 80). Eibert en Sientje hadden vijf zoons.

Het leek erop dat de familie Spaan redelijk goed door de oorlog zou heenkomen. Maar op zondagavond 10 december 1944 veranderde alles rigoureuus.

Bij de boerderij van veehandelaar Herman Bouw klopten in de eerste week van december 1944 twee mannen in overalls aan. Het was onduidelijk wat ze wilden, maar al gauw leek het om twee Engelse piloten te gaan. Met gebaren maakten ze duidelijk dat ze behoefte hadden aan voedsel. De piloten hadden hulp nodig om weer terug te kunnen keren naar hun thuisbasis. Ze wilden weer herenigd worden met de geallieerde piloten achter de frontlinie.

Er werd een afspraak geregeld met het ondergrondse verzet op zondagavond 10 december. Vanuit Elburg kwamen Aart Kruithof, zijn zuster Dina en Johan Brouwer naar de boerderij van Bouw voor een ontmoeting met de Engelse piloten, maar tot hun verbazing verschenen de piloten niet. Even later werden de verzetsmensen gearresteerd door zwaarbewapende Duitse militairen. De (verklede) piloten bleken geen Engelsen te zijn, maar Duitsers. De arrestanten waren in een hinderlaag gelokt.

Al heel gauw werd duidelijk dat iedereen die zich in de omgeving van de boerderij van Bouw begaf, zou worden gearresteerd. Willem Spaan wilde die zondagavond nog even op bezoek bij zijn meisje Jannetje Haze. Dat werd hem fataal. Willem Spaan werd volkomen onverwacht opgepakt. Ook Diesmer Vlieger en zijn dochter Hendrikje werden gearresteerd. En in de vroege



Eibert Spaan (1893-1945).

maandagmorgen werden ook de broers Willem, Beert, Hendrik en Teunis Vlieger ingerekend.

Toen op maandagmorgen Willem Spaan niet thuis bleek te zijn, was vader Eibert Spaan ongerust. Hij besloot op onderzoek uit te gaan. Bij de familie Haze, die iets verderop woonden, bleek Willem de avond daarvoor niet aangekomen te zijn. Wel was het de familie Haze opgevallen dat er bij de boerderij van Herman Bouw die zondagavond zwaaiende lichten van zaklantaarns waren te zien. Eibert Spaan besloot daarop naar Bouw te gaan om helderheid te krijgen. Dat werd hem noodlottig. Eibert Spaan werd gearresteerd. Ook Herman Bouw werd gevangengenomen. Zijn knechten Hendrik Haze en Aalt Berghorst wisten ternauwernood te ontkomen.

Op maandag 11 december werden de arrestanten met een vrachtauto overgebracht naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn. De arrestanten verbleven tot 19 december 1944 in Apeldoorn. Op die dag werd de groep (met uitzondering van Hendrikje



Willem Spaan (1919-1945).

Vlieger) overgebracht naar Kamp Amersfoort.

Hendrikje Vlieger en Dina Kruithof werden op 5 januari 1945 vrijgelaten.

In Amersfoort hadden Eibert en Willem Spaan contact met Hendrik van Os en de Elburgers Aart Kruithof, Johan Brouwer en Leo Spek. In een brief maakte Eibert Spaan duidelijk dat ze het goed maakten. Alle drie waren hoopvol op een spoedig weerzien.

Op 2 februari werden Eibert en Willem Spaan met de andere buurtgenoten per trein vanaf Amersfoort overgebracht naar het concentratiekamp Neuengamme. Daar arriveerden ze op 4 februari. Het contact met de familie op 't Harde viel weg. Het leven in Neuengamme bleek ondragelijk zwaar. Er moesten zware stenen worden versjouwd en het eten was te weinig en van onvoldoende kwaliteit. Vanuit Neuengamme volgde overplaatsing naar het concentratiekamp in Wöbbelin. Willem Spaan kreeg dysenterie. Hij kwijnde langzaam weg, terwijl zijn vader hem probeerde te

verzorgen. Willem stierf op 22 maart 1945 op 25-jarige leeftijd. Eibert Spaan was niet in staat om bij het begaven van zijn zoon te zijn. De volgende dag plantte hij een sneeuwbes op het graf.

Desondanks wist Eibert Spaan de verschrikkingen van het kampeleven te overleven. De Amerikanen bevrijdden het kamp. Eibert Spaan werd per vliegtuig overgebracht naar Brussel. Ernstig verzwakt wist hij liftend in twee dagen thuis te komen. Vanaf de IJsselbrug bij Zwolle kreeg hij een lift van Engelse militairen. Zij brachten de verzwakte Eibert Spaan naar zijn boerderij op 't Harde. De thuiskomst was op 27 mei 1945. Hier vernam Eibert dat de familie reeds op de hoogte was van het sterven van zijn zoon Willem.

Kort na zijn thuiskomst kwamen familieleden van mensen die ook waren gedeporteerd informeren naar het lot van hun dierbaren. Eibert Spaan kon vanaf zijn bed in al zijn zwakheid soms informatie verschaffen. Maar zijn gezondheid bleek heel broos. Eibert kon voor het eerst zijn naar hem vernoemde kleinzoon zien, maar zijn krachten namen per dag af.

Eibert Spaan stierf op 6 juni 1945. Hij bereikte de leeftijd van 51 jaar. Op zijn begrafenis stond dominee Cuperus stil bij de tekst: *En ik ben maar alleen ontkomen om het u aan te zeggen.* Tijdens de begrafenisplechtigheid werd ook stilgestaan bij het sterven van Willem Spaan. De teraardebestelling had zo het karakter van een dubbele begrafenis. Op de grafsteen van Eibert Spaan op de begraafplaats aan de Zuiderzeestraatweg te Doornspijk staan de volgende woorden: *Hij stierf als martelaar der Duitse tirannie.*



Aart Spaan en zijn echtgenote bij het graf van Eibert Spaan op de begraafplaats Doornspijk-dorp (2015).

NICOLAAS SAMUEL RAMBONNET

De naam van Nicolaas Samuel Rambonnet wordt zowel op het oorlogsmonument van Doornspijk alsook op het verzetsmonument

in Elburg vermeld. Zijn levensbeschrijving is opgenomen bij de namen van de Elburger oorlogsslachtoffers.

FAMILIE Vlieger

Op 10 december 1944 verschenen op het erf van Herman Bouw op De Haere twee mannen in Engelse pilotenuniformen. Uit gebarentaal kon worden opgemaakt dat de twee piloten terug wilden keren naar hun basis. In Elburg werd contact gezocht met Aart Kruithof en Johan Brouwer. Toen zij op het erf van Bouw verschenen bleken ze in een hinderlaag te zijn gelopen. De twee zogenaamde Engelse piloten bleken Duitse spionnen te zijn. De boerderij werd omsingeld door zwaarbewapende Duitse militairen. Zij pakten iedereen op die in de buurt verscheen.

Onder de gevangenen waren onder anderen Diesmer Vlieger met zijn 17-jarige dochter Hendrikje. Hendrikje wilde melk halen, maar werd door twee verklede Duitsers gearresteerd. Toen ze niet thuis kwam, besloot haar vader Diesmer om op onderzoek uit te gaan. Ook hij werd gearresteerd. Hetzelfde overkwam ook Eibert Spaan met zijn zoon Willem. Laatstgenoemde was die avond op weg naar zijn meisje Jannetje Haze. Toen Willem 's avonds niet thuis kwam, ging zijn vader op onderzoek uit en werd vervolgens gevangen genomen. In de vroege morgen van maandag 11 december 1944 werden ook vier zoons van jachtopziener Hendrik Vlieger opgepakt. De jongens waren op weg naar hun werkterrein in de bossen. Ze waren niet op de hoogte van het feit dat de avond daarvoor nabij de boerderij van de familie Bouw een aantal mensen was gearresteerd.

De broers Willem (1917), Hendrik (1920), Beert (1921) en Teunis Vlieger (1926) werden kort na hun vangenneming, samen met de andere arrestanten, met een vrachtwagen afgevoerd naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn. Ook hun oom Diesmer Vlieger (1902-1945) en zijn dochter behoorden tot deze groep.

De broers Vlieger werden op 19 december 1944 van Apeldoorn overgebracht naar



Willem Vlieger (1917-1945).

Kamp Amersfoort. Op 5 januari 1945 werd Hendrikje (Zus) Vlieger in Apeldoorn vrijgelaten.

De gebroeders Vlieger zaten tot 2 februari 1945 in Kamp Amersfoort. De leefomstandigheden in Kamp Amersfoort waren zwaar. Ondercommandant Joseph Kotälla voerde hier een schrikbewind uit. Op 2 februari 1945 werden de broers Vlieger, samen met hun oom Diesmer Vlieger, op transport gesteld naar het concentratiekamp Neuengamme, in de buurt van Hamburg.

Aanvankelijk kreeg de familie Vlieger nog enkele brieven binnen, maar daarna begon de grote onzekerheid. Het leven in Neuengamme was heel zwaar. Ziek worden in het kamp had vaak de dood als gevolg. Totale verzwakking, ondervoeding, de slechte hygiënische toestand in het kamp en een gebrek aan medische verzorging waren de oorzaak van een snel afnemende weerstand. Vaak overleefden de kampgevangenen door het zware werk in combinatie met de slechte leefomstandigheden slechts hooguit drie maanden. Op de overlijdenskaarten werd vaak zomaar een doodsoorzaak genoteerd. De overledenen werden in de meeste gevallen door het lijkencommando uit de barakken gehaald en naar het crematorium gebracht. Hendrik Vlieger overleed op 3 maart 1945



Teunis Vlieger (1926-1945).

in het concentratiekamp Neuengamme aan de gevolgen van sepsis (bloedvergiftiging). Hij werd 25 jaar oud. Beert en Teunis Vlieger werden na verloop van tijd overgebracht naar het concentratiekamp in Wöbbelin. Daar stierven ze uiteindelijk aan de gevolgen van uitputting door honger en ziekte. Volgens de officiële vaststelling van het Rode Kruis stierf Beert Vlieger op 28 februari 1945 te Wöbbelin aan de gevolgen van dysenterie op de leeftijd van 23 jaar.

Teunis Vlieger, de jongste van de vier broers, overleed aan de ontberingen op 30 april 1945 in Wöbbelin op de leeftijd van slechts 18 jaar.

Op 27 mei 1945 kreeg de familie Vlieger op 't Harde officieel bericht van de dood van twee van hun zoons. In de Elburger Courant werd vervolgens door de diepbedroefde ouders, broers en zussen een rouwadvertentie geplaatst. In de Elburger Courant van 12 juni 1945 plaatste de christelijke gemengde zangvereniging Nooit Gedacht een advertentie voor hun getrouwe lid Teunis Vlieger. In de advertentie was opgenomen: Zijn naam en daden zullen bij ons in dankbare herinnering blijven.

Uit ooggetuigenverslagen en registratielijsten kunnen we opmaken dat Willem Vlieger en zijn oom Diesmer de



De familie Vlieger gefotografeerd in het voorjaar van 1944. Op dat moment was de familie nog compleet...

laatste periode van hun leven samen zijn opgetrokken. Er zijn aanwijzingen dat beide mannen al op 16 februari 1945 naar het werkkamp Hamburg Spaldingstrasse (buitenkamp van Neuengamme) zijn doorgestuurd. Daar moesten ze hard werken. Op 17 en 21 april 1945 vonden vanuit dit kamp bij Hamburg twee evacuatietransporten richting Sandbostel plaats.

Op grond van grondige naspeuringen kan worden vastgesteld dat Diesmer Vlieger op uiterlijk 24 april 1945 is overleden. De plaats van zijn overlijden is zeer waarschijnlijk Sandbostel.

Ook het overlijden van Willem Vlieger moet kort voor of op 24 april 1945 hebben plaatsgevonden. Het kan zijn dat hij (wellicht net als zijn oom Diesmer) is overleden tijdens het transport van Hamburg naar Sandbostel. Willem Vlieger werd 29 jaar oud. Zijn oom Diesmer bereikte de leeftijd van bijna 43 jaar. Zijn vrouw Hendrikje Vlieger-Berghorst (1902-1973) bleef achter met vijf kinderen.

Het gezin van Hendrik Vlieger (1892-1970) en Stijntje Berghorst (1893-1968)



Hendrik Vlieger (1920-1945).

telde tien kinderen: vijf jongens en vijf meisjes. Door een brute actie van de Grüne Polizei verloor het echtpaar Vlieger in korte tijd vier zoons. Het verdriet heeft als een schaduw het verdere leven over de familie heen gehangen. Zo kon de enige overgebleven zoon, Aart Vlieger (1922-1993), er na de oorlog nauwelijks over spreken.

Via het Rode Kruis bereikte de familie



Beert Vlieger (1921-1945).

Vlieger in september 1945 het officiële bericht van de dood van hun zoon Hendrik. Over het lot van Willem Vlieger en zijn oom Diesmer bleef lange tijd onzekerheid. Pas op 11 juli 1951 kreeg de familie officieel via het Rode Kruis de bevestiging van hun dood. Dat is de reden dat de familie Vlieger pas op 24 juli 1951 twee rouwadvertenties in de Elburger Courant kon plaatsen.

ARIE VAN DER ZWAN

Op 28 februari 1945 werd door opperwachtmeester Lammert Hazewold, 46 jaar en woonachtig te Doornspijk, aangifte gedaan van het overlijden van Arie van der Zwan. Het slachtoffer was 43 jaar en stoker van beroep. Arie van der Zwan was de echtgenoot van Johanna Cornelia van der Toorn en woonachtig in Den Haag. Arie was een zoon van Pieter van der Zwan (overleden) en van Apolonia Zuurmond (woonachtig in Den Haag).

Op 24 februari 1945 om 14.15 uur werd Arie van der Zwan dodelijk getroffen door een neervallende bom uit een vliegtuig. Ook het paard van bakker/kruidenier Jan Vinke uit de buurtschap Wessinge werd hierbij dodelijk getroffen. Het gebeuren maakte destijds veel indruk in Doornspijk, mede omdat er veel schade in de omgeving van de Nieuweweg was aangericht. Arie van der Zwan woonde tot zijn moment van overlijden in bij Gart Bonestroom aan de Horsterweg.



Grafpaaltje van Arie van der Zwan op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

WILLEM PATER

Gelijktijdig met de huiszoeking bij de familie Van Os werden op 18 november 1944 nog twee mannen opgepakt. Dat waren Willem Pater en Gerrit Jan van der Veen, die in de buurt woonden. Willem Pater, zoon van Evert Pater en Hendrikje Leusink, werd op 15 maart 1909 geboren in de gemeente Doornspijk. Willem woonde en werkte in Zwolle,

maar was juist op 18 november bij zijn ouderlijk huis aan de Koeweg. Na zijn arrestatie werd hij overgebracht naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn. Van daaruit kwam hij in Kamp Amersfoort terecht. Op 2 februari 1945 werd hij op transport gesteld naar Neuengamme. Daar arriveerde hij op 4 februari. Vanuit Neuengamme

werd Willem Pater op transport gesteld naar Wöbbelin. Willem Pater kon de ontberingen in het concentratiekamp niet doorstaan. Hij stierf op 11 april 1945 in Wöbbelin op de leeftijd van 36 jaar. Zijn stoffelijke resten liggen ter plekke in een massagraf begraven. Willem Pater was gehuwd met Gerritje Klomp (1908-1975).

VIER ONBEKENDE SLACHTOFFERS

Op 11 mei 1945 maakte de Elburger Courant melding van een mysterieuze moord in Doornspijk. Op landgoed De Haere waren op maandagmiddag 7 mei drie lijken in een gat gevonden. Vrijwel direct werd de politie op de hoogte gesteld en er werd vervolgens een onderzoek gestart. Al vrij snel werd duidelijk dat de lichamen daar al maanden hadden gelegen en dat de slachtoffers door geweld om het leven waren gebracht. De handen van de slachtoffers waren op de rug vastgebonden. Verder werden geen identificatiepapieren aangetroffen zodat de namen van de slachtoffers niet konden worden vastgesteld. De geschatte

leeftijden varieerden tussen 25 en 35 jaar.

In 2010 startte de Bergings- en Identificatiedienst Koninklijke Landmacht van het Ministerie van Defensie een onderzoek naar de moord in Doornspijk. Gezien de staat van de lichamen zouden de drie slachtoffers tijdens de grote razzia op 25 oktober 1944 kunnen zijn vermoord. Het bleek dat in Doornspijk een graf was met vier onbekenden. Voor het onderzoek was het noodzakelijk om het graf te openen voor het afnemen van DNA. Onder leiding van sergeant-majoor Patric van Aalderen werden de stoffelijke resten van de onbekenden in maart 2012 opgegraven. In het graf bleken drie



Monument van vier onbekende oorlogsslachtoffers op de begraafplaats Doornspijk-dorp.

mannen en een vrouw te liggen, allen met de handen op de rug gebonden. Tot op heden is de identiteit van de vier slachtoffers in Doornspijk niet vastgesteld.

HENDRIK VLIJM

Een tamelijk onbekend oorlogsslachtoffer is Hendrik Vlijm. Hij stierf op 10 september 1944 aan het Russische front tijdens de veldslag bij de stad Narva.

Hendrik Vlijm was het vierde kind van Dries Vlijm en Heintje Juffer. Het gezin telde drie zoons en drie dochters. Hendrik Vlijm werd op 16 januari 1924 aan het Molenwegje 18 B (op de hoek van de Spaerbroekweg en de Oude Kerkweg) geboren in Doornspijk.

Vader Dries Vlijm was in dienst als chauffeur bij de familie Volker van Waverveen op het landgoed Klarenbeek. Hij stierf in 1935 en werd begraven op de Rooms-katholieke begraafplaats in Nunspeet.

Hendrik Vlijm was al in 1941 onder dwang vertrokken vanuit Doornspijk. Nadat hij dronken was gevoerd door enkele verkeerde Nederlanders, lieten ze hem een brief tekenen die in het Duits was opgesteld. Met deze brief kwam hij thuis, maar zijn moeder kon de Duitse taal niet lezen. De ondertekende brief verplichtte Hendrik echter naar Duitsland af te reizen. Er was geen weg terug. Hendrik werd

vervolgens gedwongen een opleiding te volgen om daarna naar het front gestuurd te worden. Hendrik Vlijm kwam uiteindelijk terecht in Leningrad. Bij terugtrekking daarna raakte de groep richting Estland in 1944 betrokken bij de slag om Narva.

De strijd aan het Narvafront was een van de zwaarste veldslagen in de Tweede Wereldoorlog. Aan Russische kant vielen naar schatting 150.000 slachtoffers, maar ook de Duitse troepen leden zware verliezen.

Uiteindelijk viel de stad Narva, in het uiterste noordoosten van Estland, in Russische handen en moesten de Duitse legers zich terugtrekken.

Aan Duitse zijde vocht een Nederlandse brigade mee. Deze groep bestond uit Nederlandse vrijwilligers, leden van de Waffen-SS, avonturiers en Nederlanders die bereid waren te vechten tegen het Bolsjewistische gevaar.

De verliezen van de Nederlandse brigade bij Narva waren buitengewoon groot.

De 20-jarige Hendrik Vlijm sneuvelde bij deze gevechten op 10 september 1944.

Op de Grenadiershöhe in de Blauwe Bergen aan de oude weg naar Tallinn staat een groot metalen kruis. Aan de voet van dit kruis bevinden zich enkele gedenksteden voor de Estlandse slachtoffers, maar ook een gedenksteen voor de Nederlandse Oostfrontstrijders. Deze gedenksteen werd op 28 april 2007 onthuld. Op de steen is de volgende tekst aangebracht:

Ter nagedachtenis aan de gesneuvelde, de vermiste en in gevangenschap omgekomen Nederlandse frontsoldaten, verpleegsters en helpers die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Oost-Europa 1941-1945 trouw hun plicht vervulden.

Het gezin Vlijm had tijdens de oorlog zware beproevingen moeten doorstaan. Na het vertrek van Hendrik, moest zijn broer Willem (1920-2008) zich in 1943 melden voor Arbeitseinsatz. Hij werd gedwongen om werk te verrichten in Duitsland. Maar gelukkig keerde Willem Vlijm aan het einde van de oorlog terug naar Doornspijk.

ZEVEN GEALLIEERDE SLACHTOFFERS

In de nacht van vrijdag 9 op zaterdag 10 april 1943 deed de RAF met 104 Lancasters en 5 Mosquitos een luchtaanval op Duisburg in het Roergebied. Vanwege de dichte bewolking boven het doelgebied bleek het bombardement achteraf weinig succesvol. De Engelsen verloren deze nacht acht Lancaster-bommenwerpers. Eén van deze bommenwerpers, de ED 618 SR-X van het 101-ste squadron, stortte neer in Het Goor (het gemeenschappelijke weidegebied tussen Elburg en Doornspijk).

De Lancaster 618 SR-X was in de avond van 9 april om 20.20 uur opgestegen van de vliegbasis Holme-on-Spalding Moor in Yorkshire voor zijn eerste operationele missie. Het toestel werd gevlogen door de 23-jarige piloot sergeant John David (Jack) Steele. Met deze vlucht begon Steele aan zijn vijftiende missie. Aan boord van de Lancaster bevonden zich verder de 26-jarige navigator sergeant Michael John Bennet, de 22-jarige bommenrichter sergeant D'Arcy Gould, de 23-jarige boordwerktuigkundige sergeant John Hence, de 21-jarige radiotelegrafist/boordschutter officier Norman James

Ritchie, de 23-jarige rugkoepelschutter sergeant Stanley Grundy en de 21-jarige staartschutter sergeant William David George O'Brien.

De met bommen geladen Lancaster werd omstreeks 22.45 uur boven Het Goor nabij Doornspijk aangevallen door een Messerschmitt Bf 110. Tijdens deze aanval explodeerde de Lancaster, maar ook de Duitse nachtjager stortte neer. De boordmarconist Heinz Huhn wist zich met een parachute uit de brandende Messerschmitt te redden. De 22-jarige piloot, luitenant Oskar Köstler, verloor

bij deze actie het leven. Van de Britse Lancaster overleefde niemand van de zevenkoppige bemanning de crash. In het op 13 april 1943 opgemaakte proces-verbaal werd de crash als volgt beschreven:

De verschillende stukken kwamen met een gierend geluid naar beneden, terwijl de gehele omgeving helder verlicht was. Er werd als het ware een ketting van vuur waargenomen in de lucht. Naar alle waarschijnlijkheid van een brandende benzinetank welke is neergekomen onder de gemeente Doornspijk, dichtbij de grens van Elburg.

's Zaterdagsmorgens 10 april kon bij daglicht het geval eerst worden overzien. Er bleek toen aan de hand van brokstukken, die onder Elburg lagen, althans werden gevonden, dat neergestort zijn een Duitse jager en een viermotorige Engelsche bommenwerper. Voor zover bekend is de enige overlevende een der Duitse piloten. De zeven Engelse vliegeniers werden op de begraafplaats in Doornspijk ter aarde besteld.

Het lichaam van luitenant Oskar Köstler (1920-1943) is uiteindelijk begraven op de Duitse militaire begraafplaats in het Limburgse Ysselstein.

Bij het aanbreken van de dag werd de omvang van de crash pas goed zichtbaar. Op diverse plekken in de gemeente Doornspijk werden stoffelijke resten van de bemanning gevonden, evenals een groot aantal wrakstukken.

Op zaterdag 1 mei 1943 vond veeoppasser (goorier) Lammert Lokhorst twee fosforbrisantbommen in Het Goor.

De romp en een aantal delen van de Duitse nachtjager waren terechtgekomen in de Stoopschaar, aan het einde van het Puttenerdijkje. Het lichaam van luitenant Oskar Köstler lag met geopende parachute levenloos naast de wrakstukken.

In maart 1980 werd tijdens graafwerkzaamheden in Het Goor (hoek



De zeven graven van de geallieerde vliegers op de begraafplaats Doornspijk-dorp.



Herinneringsplaque voor Jack Steele van zijn zusters Mabel en Ethel.

Zuiderzeestraatweg/Flevoweg) de motor van de Lancaster geborgen. Aan de Alikruikweg bij Biddinghuizen werden onderdelen van de bommenwerper geborgen. Op die plek is een markeringspaal (met oranje vliegtuigje) aangebracht.

Op 17 mei 1994 bracht Ethel G. Northcut met een vriendin een bezoek aan het graf van haar broer Jack Steele in Doornspijk. In dezelfde week werd op de grafsteen van Jack Steele een koperen

herinneringsplaatje aangebracht met de inscriptie: We love you Jack. Your sisters Mabel en Ethel.

Op 4 mei 1995 was Ethel Northcut-Steele opnieuw in Nederland. In Doornspijk woonde ze de vijftigste herdenking van het einde van de Tweede Wereldoorlog bij. In een speciale redevoering stond wethouder A. Lok stil bij de dood van Jack Steele. De fanfare van de Doornspijkse muziekvereniging Juliana speelde naast het Wilhelmus dit keer ook het Canadese volkslied.

VIJF SLACHTOFFERS AAN DE DROSTENWEG



Het oorlogsmonument aan de Drostenweg in Doornspijk.

Aan de Drostenweg in Doornspijk werd op 4 mei 2004 het Short Stirling-monument onthuld. Het gedenkteken werd opgericht ter nagedachtenis aan de op 13 mei 1943 verongelukte bemanning van een Britse Wellington bommenwerper. Initiatiefnemers voor de oprichting van dit monument waren Otto Janssen (Dronten) en Jan Kramer (Elburg).

De Britse Vickers Wellington HE-702 kwam in de nacht van 12 op 13 mei 1943 terug van een geslaagde bombardementsvlucht op Duisburg. Boven Doornspijk werd de bommenwerper in de vroege morgenuren van donderdag 13 mei 1943 neergeschoten door een Duitse Messerschmidt.

De namen van de gesneuvelde geallieerde soldaten luiden: radiotelegrafist R.H.D. Cook, boordschutter R. Hughes, piloot L. Waldorf, boordschutter T. Wharmby en

bommenwerper J.G. Wilson. Drie dagen na de fatale crash werden de vijf bemanningsleden begraven te Harderwijk. Op 13 mei 1943 werd nabij de A.T.O. garage aan de Zwolseweg (vroegere tramremise) een grote plaat aluminium gevonden. Het brokstuk was afkomstig van de neergestorte Engelse Wellington.

Het monument is onthuld op 4 mei 2004, in het bijzijn van nabestaanden van de slachtoffers en de 82-jarige oorlogsveteraan Tom Austin.

Het Short Stirling-monument bestaat uit een propeller van een Short Stirling bommenwerper en een plaquette, met het wapen van het 199e Squadron van de Royal Air Force. Op de plaat staat de volgende tekst:

TER NAGEDACHTENIS AAN DE
BEMANNING VAN
DE VICKERS-WELLINGTON HE-702
199 SQUADRON RAF

TOM WHARMBY
RONALD HUGHES
LEONARD WALDORF
JOHN GUYER WILSON
RONALD HERMOND DOWNES COOK

OMGEKOMEN IN DE VROEGE
MORGEN VAN 13 MEI 1943
TIJDENS EEN
BOMBARDEMENTSVLUCHT VAN
INGHAM NAAR DUISBURG

"INTO THE DARK NIGHT THEY FLEW
AND ON TO THE GLORIOUS MORN"

II. OORLOGSSLACHTOFFERS OP 'T HARDE

GERRIT JAN BOSCH

Gerrit Jan Bosch woonde tijdens de oorlogsjaren met zijn ouders Jan Bosch (Jan met de Baard) en Jannetje Bosch-Foeke bij het spoor. Jan Bosch en zijn vrouw beheerden het Stations-koffiehuis en hadden daarnaast een fourage- en brandstoffenhandel. Hun zoon Gerrit Jan runde het boerenbedrijfje.

De laatste weken van de oorlog werden de beschietingen en bombardementen in de buurt van het stationsemplacement steeds heviger. De Duitsers hadden in de omgeving van het stationsgebouw een overslagplaats. Toen het te gevaarlijk werd, trokken Jan Bosch en zijn vrouw met hun zoon Gerrit Jan tijdelijk in bij hun zoon Aalt in zijn woning aan de Eperweg 65 (destijds G 21; de woning naast bakker Grootkarzijn). De voorkamer werd ingericht als slaapplek voor Jan Bosch, zijn vrouw en hun zoon Gerrit Jan.

In de nacht van 9 maart 1945 beschoten Engelse vliegtuigen het Verenigingsgebouw aan de Eperweg, schuin tegenover het huis van Aalt Bosch. Daar zaten Duitsers ingekwartierd. Kort na tien uur in de avond vertrok er een auto vanaf dit gebouw. Het voertuig werd vrijwel onmiddellijk vanuit de lucht beschoten. Afgezwaaide kogels raakten bij deze beschieting de woning van Aalt Bosch. Broer Gerrit Jan Bosch werd getroffen in zijn heup en raakte daarbij ernstig gewond. Hij kon niet naar een Zwols ziekenhuis worden vervoerd vanwege de gebombardeerde IJsselbrug. Met paard en wagen en op stro werd Gerrit Jan Bosch naar het noodhospitaal in Nunspeet gebracht. Aalt Bosch ging iedere dag, met zijn moeder voorop op de bakfiets, zijn broer in Nunspeet bezoeken. Gerrit Jan Bosch is daar 41 dagen verpleegd, maar overleed alsnog aan zijn verwondingen. Een bacteriële infectie, en



Gerrit Jan Bosch stierf op 19 april 1945 op 29-jarige leeftijd.

een daaropvolgende bloedvergiftiging, werd hem fataal. Zijn overlijden was op 19 april 1945 om 21.30 uur. Dominee Koolhaas uit Oldebroek had op 28 maart 1945 nog een bezoek aan Gerrit Jan Bosch gebracht in het noodziekenhuis. De predikant gaf hem een bijbeltje met voorin geschreven de tekst uit Mattheus 7 vers 7-11.

Voor de familie Bosch was de Bevrijdingsdag een zeer verdrietige dag. Gerrit Jan Bosch werd enkele dagen later begraven op de begraafplaats Eekelenburg aan de Mheneweg te Oldebroek. Hij werd slechts 29 jaar oud. Op 23 april 1945, de dag van de begrafenis, hingen bij vrijwel alle woningen op 't Harde de vlaggen halfstok. Op de grafsteen werd de volgende tekst aangebracht: *Hier rust als oorlogsslachtoffer gevallen Gerrit Jan Bosch, echtgenoot van Sara Magdalena Fidder.*

Heel bijzonder is dat Gerrit Jan Bosch nog op 12 april 1945 is getrouwd met Sara



Sara Magdalena Bosch-Fidder (pasfoto 1941).

Magdalena Fidder (1918-1974). Zij was de oudste dochter (van een gezin van vijf kinderen) van Dries Fidder en Gerritje Fijn. De huwelijksvoltrekking vond plaats in het noodziekenhuis aan de Eperweg 101 in Nunspeet wegens ernstige ziekte van den bruidegom. Sara was op dat moment zwanger. Bij de huwelijksvoltrekking waren zes getuigen (waaronder de drie broers Aalt, Hendrik en Eibert Jan Bosch) aanwezig. Een week later stierf Gerrit Jan Bosch aan zijn ernstige verwondingen. Op dezelfde dag werd de Noordwest-Veluwe bevrijd door de Canadezen en de Engelsen. De vlaggen gingen uit, maar niet bij de familie Bosch. Hun zoon was juist op deze bijzondere dag stervende. Het verdriet in de familie was heel groot.

Op 21 september 1945 beviel Sara Magdalena Fidder in haar ouderlijk huis aan het Westeinde 5-7 van een tweeling. Vroedvrouw Rienderhof begeleidde de bevalling. De meisjes werden vernoemd naar de beide ouders: Gerrie Jeannette (Gerrie) en Jannie Magdalena (Lenie). Op 2 december 1945 liet Sara Magdalena

Bosch-Fidder haar tweeling dopen in de Hervormde Dorpskerk in Nunspeet. De beide meisjes hadden mooie doopjurkjes aan. Deze waren uit dankbaarheid geschonken door de familie Van Munster uit Amsterdam. De bankier Van Munster had in de Hongerwinter van 1944-1945 als trekker ruim voldoende te eten gekregen en gastvrijheid genoten bij de familie Fidder op hun boerderijtje aan het Westeinde in Nunspeet.

En er wachtte nog een verrassing. Een anoniem persoon had kort na de geboorte van de tweeling op een onverwacht moment een nieuwe (dubbele) kinderwagen voor de deur gezet. De familie Bosch-Fidder is er nooit achter gekomen wie deze gulle gever is geweest...



De tweeling Lenie en Gerrie Bosch (rechts) in de kinderwagen (1946).

Sara Magdalena Bosch-Fidder heeft als naaister de kost verdiend voor haar gezin. In latere jaren heeft ze de tweeling het droevige verhaal over hun vader verteld. Ieder jaar op 19 april gingen Sara Magdalena Bosch-Fidder met haar zwager Aalt Bosch en de meisjes Gerrie en Lenie op twee fietsen naar de begraafplaats De Eekelenburg om het graf van Gerrit Jan Bosch te bezoeken. De herinneringen gingen dan terug naar de vreselijke beschieting op 't Harde op 9 maart 1945.

Ondanks het grote verdriet van het sterven van hun vader en het feit dat Gerrie en Lenie hun vader nooit hebben gekend, kijken de zussen tevreden terug op een gelukkige jeugd.

Sara Magdalena Bosch-Fidder stierf op 30 augustus 1974 te Harderwijk op de (jonge) leeftijd van 56 jaar.



Rouwkaart Gerrit Jan Bosch (1916-1945).

HENDRIK ALBERTUS VAN ESSEN

Op maandag 26 maart 1945 vielen ten gevolge van enkele neergeworpen bommen slachtoffers in de omgeving van 't Harde. De gevolgen waren verschrikkelijk. De woning van Teunis van Raan werd verwoest. Van de achterstaande schuur van Aalt Bosch (Eperweg 65) bleef vrijwel niets over en diverse woningen in de omgeving werden flink beschadigd.

De 37-jarige Hendrik Albertus (Hendrik) van Essen was na die inslag vrijwel onmiddellijk dood. Hendrik van Essen was chauffeur en was getrouwd met Rika van Essen-van Beek.

Op zijn grafsteen op de begraafplaats De Ekelenburg te Oldebroek staan de volgende woorden: *Door een noodlottig ongeval overleden.*

De tekst op de grafsteen maakt duidelijk dat Hendrik Albertus van Essen (1907-1945) een zoon was van Berend Jan van Essen en Johanna van Essen-van Limburg. De familie Van Essen runde het café Spoorzicht (net over de spoorlijn Amersfoort-Zwolle; voorheen het café van Eibert Bosch).

Onder de ernstig gewonden bij het bombardement op 26 maart 1945 bevonden zich ook de 45-jarige Reinder Kwakkel en het 7-jarige jongetje Dirk Hoekerd. Dokter Bruins verleende eerste hulp. Als gevolg van dit bombardement verloor Dirk Hoekerd zijn arm. De woningen van bakker Gerrit Grootkarzijn, van Hendrik Sneller (postkantoor) en van Hendrik Maarten Jansen (onderwijzerswoning) liepen forse schade op.



Hendrik van Essen (links) met zijn broer Hannes bij de taxi (T-Ford) op de Epergindweg (omstreeks 1939).



Trouwfoto van Hendrik van Essen en Rika van Beek.

HENDRIK EN HENDRIKUS LEUSINK

Op 29 april 1944 vond een familiedrama plaats in het buurtschap De Koekoek (Bovenweg/Nijverheidsweg/Industrieweg) op 't Harde. Die dag vond boven 't Harde een luchtgevecht plaats tussen een Amerikaanse bommenwerper en Duitse jachttoestellen. Nadat de bommenwerper was aangeschoten, wierp de piloot zijn fosforbommen af. Vanwege het mistige weer kon de piloot zich onvoldoende oriënteren en wierp enkele bommen af boven bewoond gebied.

Een van de bommen trof de woning van het gezin van Gerrit Jan Leusink (1891-1958) en Eibertje van den Dragt (1900-1990) met hun zes kinderen. Op het moment van de inslag waren de beide dochters Driesje en Henny en hun broertje Gerrit Jan niet thuis. Zoon Hendrik Jan was in de buurt bezig met het omspitten van een stuk grond. Meteen na het neerkomen van de fatale bom stond de woning geheel in brand. Het aanwezige vee kon in de vlammenzee niet meer worden gered.



Hendrik Leusink (1932-1944),

Vader Gerrit Jan Leusink, zijn vrouw en hun zoon Hendrik Jan wisten aan de vuurzee te ontkomen, maar waren zwaar gewond door brandwonden. De 14-jarige zoon Hendrikus stierf ter plekke. Zijn 11-jarige broer Hendrik was levensgevaarlijk gewond en werd naar een ziekenhuis in Zwolle overgebracht. Daar overleed hij de volgende dag aan zijn verwondingen. Vader Gerrit Jan Leusink verbleef nog een paar maanden in het ziekenhuis in Zwolle.

Zijn gezicht was helemaal in het verband ingepakt. Begin 1945 mocht hij eindelijk terug naar huis, maar daarna moest hij nog regelmatig naar het noodziekenhuis in Nunspeet om behandeld te worden.

Na de oorlog kon Gerrit Jan Leusink zijn vroegere werk (voerman bij de paarden) op het ASK als gevolg van zijn verwondingen niet meer doen. Hij werd aangesteld als facteur, wat inhield dat hij op het kamp de post moest bezorgen.



Hendrikus Leusink (1929-1944),

JOHAN DE REUVER

Begin juli 1945 ontving de familie De Reuver een officiële bevestiging van het Rode Kruis van het overlijden van hun zoon en broer Johannes Hermanus (Johan) de Reuver. Uit de brief bleek dat Johan de Reuver al op 20 februari 1945 was gestorven in het concentratiekamp Neuengamme aan de gevolgen van een longontsteking. Wat al enige tijd door de familie werd gevreesd, bleek werkelijkheid te zijn. Johan de Reuver mocht slechts 24 jaar oud worden.

Johan de Reuver werd geboren op 29 december 1920 te Heerde. Johan werd vernoemd naar zijn grootvader, die godsdienstonderwijzer was op Noordeinde. Zijn ouders waren Florus Christiaan de Reuver (1884-1975) en Gerrigje de Reuver-Bredenoort (1895-1969), die in 1920 met elkaar waren getrouwd. Naast Johan had het echtpaar De Reuver nog twee kinderen: Jacob en Anna. Het gezin De Reuver verhuisde begin twintiger jaren van de vorige eeuw vanuit Heerde naar het landgoed Schouwenburg, waar vader De Reuver in dienst van de familie Van Sytzama kwam als tuinman en klusjesman. Het landgoed Schouwenburg viel in die tijd onder de gemeente Oldebroek.

Al in zijn zeer jonge jaren bleek Johan de Reuver uitzonderlijk begaafd en intelligent te zijn. Hij sloeg zelfs klassen over. Na zijn middelbare schoolperiode (ULO) besloot Johan de opleiding voor onderwijzer te volgen. In 1939 haalde hij zijn onderwijzersakte, uiteindelijk in 1942 gevolgd door het diploma voor hoofdonderwijzer. Na het behalen van zijn bevoegdheid voor onderwijzer was Johan de Reuver korte tijd werkzaam op drie verschillende scholen in Oldebroek. Daarna volgde er een tijdelijke benoeming aan de christelijke lagere school te IJsselmuiden, waarna hij medio 1943 werd aangesteld als onderwijzer te Staphorst. Daar kreeg hij per 1 mei 1944



De kinderen Johan (1921), Anna (1925) en Jacob de Reuver (1923).

een vaste betrekking. Intussen had Johan verkering met Corrie Knol uit Elburg.

Johan de Reuver was zeer muzikaal. Hij kreeg les van meester Flim uit Oostendorp en kon al heel snel prachtig orgel spelen. Daarnaast hield Johan zich in zijn vrije tijd ook bezig met sterrenkunde. Hij maakte tekeningen en berekeningen van sterren en het zonnestelsel. Hij bouwde zelfs een eigen sterrenkijker.

Vanwege de mobilisatie werd Johan de Reuver in 1939 opgeroepen voor militaire dienst. Tijdens de Duitse inval was hij als korporaal gelegerd in de omgeving van Haarlem.

Over het hoe en waarom Johan de Reuver in Staphorst terecht kwam, is geen duidelijkheid. Mogelijk heeft hij, net als zijn Elburger vriend Hendrik van Driesten, een veiliger omgeving gezocht vanwege zijn verzetswerk. Het lijkt bijna

geen toeval te zijn dat beide vrienden gelijktijdig onderwijzer in Staphorst werden aan een school waarvan het hoofd betrokken was bij het verzet. Johan de Reuver was in Staphorst in de kost bij de familie Gunnink. Het blijft een mysterie of zijn verzetsactiviteiten een rol hebben gespeeld bij de arrestatie van Johan de Reuver op 30 augustus 1944. Johan had op dat moment zijn fiets al klaar staan om naar Elburg te gaan. Hij wilde met zijn vriendin en zijn ouders en broer en zus Koninginnedag in Elburg vieren. Zover kwam het echter niet...

In de nacht van 30 op 31 augustus 1944 werd Johan de Reuver, samen met negentien andere Staphorster mannen, waaronder ook de oud-Elburger Hendrik van Driesten, opgepakt als represaillemaatregel tegen een aanslag op een commandant van het werkkamp Beugelen. Dit was een kamp van de Nederlandse Arbeidsdienst in de omgeving van Staphorst. De mannen werden vanuit Staphorst afgevoerd naar Kamp Amersfoort. Toen op 6 september 1944 een tweede aanslag in de buurt van Staphorst plaats vond, werkte dit achteraf gezien op fatale wijze door op het lot van de Staphorster mannen. Op 8 september 1944 werden de Staphorster mannen als vergelding vanuit Kamp Amersfoort op transport gesteld naar Neuengamme, een concentratiekamp in de buurt van Hamburg. Ze maakten deel uit van een groter transport dat uit ongeveer 1150 personen bestond.

Over het kampleven van Johan de Reuver is niet veel bekend. Zeker is dat Johan op enig moment vanuit Neuengamme in het buitenkamp Husum tewerk werd gesteld. Dit erbarmelijke kamp wist hij nog te overleven. Na terugkeer in Neuengamme stierf hij, totaal verzwakt, op 20 februari 1945 aan een zware longontsteking.

In de Elburger Courant van 13 juli 1945 plaatsten zijn diepbedroefde ouders een rouwadvertentie voor hun zoon Johannes Hermanus de Reuver. Boven de advertentie stond een tekst uit Jesaja 55 vers 8 en 9: *Want mijn gedachten zijn niet*

Uw gedachten en Uw wegen zijn niet mijn wegen, luidt het woord des Heren.

Ook de namen van zijn diepbedroefde verloofde Corrie Knol en zijn grootvader Johan Hermanus de Reuver (1859-1945) stonden in de advertentie vermeld.



Johan de Reuver (1921-1945).

THEODORE (H) BACHENHEIMER

Aan de Eperweg op 't Harde bevindt zich een opvallend grafmonument. Duidelijk zichtbaar aan de provinciale weg wordt de naam van een persoon herinnerd. Velen rijden er iedere dag aan voorbij. Kort na de oorlog werd een eenvoudig gedenkteken opgericht. Veel was er over het slachtoffer op dat moment niet bekend. In latere jaren is het monument aangepast. Eenmaal per jaar komen op 4 mei op deze plek mensen samen om de doden te herdenken, Theodore Bachenheimer in het bijzonder. Wat is het levensverhaal achter deze man?

Theodore H. (Ted) Bachenheimer werd op 23 april 1923 geboren in Braunschweig, in de Duitse deelstaat Nedersaksen. Theodore was de oudste van een Joods gezin met twee kinderen. De jongere broer heette Klaus. Nadat Adolf Hitler in 1933 de macht in Duitsland overnam en de eerste anti-joodse maatregelen werden afgekondigd, besloot de familie Bachenheimer het land te verlaten. Via Praag en Wenen vertrok de familie eerst naar Frankrijk, om vervolgens in 1934 te emigreren naar de Verenigde Staten. De familie Bachenheimer vestigde zich in Hollywood (Californië) en vroeg het Amerikaanse staatsburgerschap aan. Het vertrek uit Duitsland leek daarmee definitief. De ouders van Theodore vonden al vrij snel werk in het amusementswereldje. In 1941 schreef Theodore zich als 18-jarige in als student voor de toneelschool. Ook hij leek voorbestemd voor een artistieke carrière.

Op 7 december 1941 vielen de Japanners geheel onverwachts de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbor op Hawaï aan. De Verenigde Staten verklaarden daarop de oorlog aan Japan. Als gevolg van de betrokkenheid van de Verenigde Staten bij de Tweede Wereldoorlog meldde Theodore Bachenheimer zich begin van het

jaar 1942 aan als vrijwilliger in militaire dienst bij de paratroepen. In korte tijd volbracht Theodore vervolgens de parachutistenopleiding en haalde daarmee zijn brevet.

In mei 1942 werd Theodore Bachenheimer als parachutist ingedeeld bij Company C van het 1st Battalion van het 504th Parachute Infantry Regiment. Zijn sterke wil, gevoed door zijn haat tegenover nazi-Duitsland, motiveerden Theodore Bachenheimer om ten strijde te trekken tegen het onrecht.

In augustus 1942 werd Bachenheimer met zijn regiment overgeplaatst naar Fort Bragg. Zijn onderdeel had zich inmiddels aangesloten bij de 82nd Airborne Division. In Fort Bragg deed Bachenheimer afstand van zijn Duitse nationaliteit en legde hij de eed op het Amerikaanse staatsburgerschap af. Kort hierna trouwde Theodore Bachenheimer met Ethel Murfield.

Op 29 april 1943 nam het leven van Theodore Bachenheimer een andere wending. Op die dag maakte de 82nd Airborne Division de overtocht naar Noord-Afrika. Op 10 mei 1943 kwam de groep Amerikanen aan in Casablanca (Marokko). Na twee maanden oefenen in de woestijn in Algerije werd de groep overgeplaatst naar het vertrekpunt in Noord-Afrika om de overtocht naar Sicilië voor te bereiden.

In de nacht van 9 op 10 juli maakte het 504th Parachute Infantry Regiment haar eerste gevechtssprong om Sicilië te bereiken. Deze poging liep echter op een mislukking uit. De parachutisten vielen uit elkaar. Theodore Bachenheimer landde in een Duitse stelling, raakte gewond en werd gevangengenomen in een commandopost. Zijn kennis van de Duitse taal kwam Theodore van pas. Door een onoplettendheid van een bewaker wist Theodore nog diezelfde nacht te ontsnappen. Hij kon zich weer aansluiten bij zijn onderdeel. Tijdens de strijd op Sicilië ontwikkelde



Theodore H. Bachenheimer (1923-1944).

Bachenheimer zich als een bekwaam militair. In zijn eentje ondernam hij in de nachtelijke uren patrouilles, verkende stellingen en luisterde vijandelijke gesprekken af.

In de nacht van 13 op 14 september 1943 landde het 504th Parachute Infantry Regiment in Salerno, ongeveer 50 kilometer onder Napels. Ruim een week later was het regiment van Bachenheimer betrokken bij de inname van de zwaar beschadigde stad Napels. In de daarop volgende twee maanden werd het 504th Parachute Infantry Regiment ingezet bij de bevrijdingsoperatie in Midden-Italië. Midden november 1943 raakte Bachenheimer met zijn groep tijdens een patrouille ingesloten door een groep zwaarbewapende Duitsers. Bij deze actie werd een Amerikaans luitenant tevens een hevig vuurgevecht gedood.

Op 22 januari 1944 nam Bachenheimer met de 504th deel aan de amfibische landingen bij Anzio. Deze landing kreeg de codenaam Operatie Shingle en was bedoeld om de Gustav-linie te doorbreken en een aanval op Rome te forceren. De eerste dagen nabij Anzio vonden er offensieven plaats, maar daarna veranderde de strijd in een

loopgravengevecht. In deze periode maakte Theodore Bachenheimer faam met zijn moed en durf. Tijdens zijn verkenningstochten zwierf hij, soms alleen, tot achter de vijandelijke linies, verkende de omgeving en overmeesterde hij soms vijandelijke militairen.

Op 23 maart 1944 verliet de 504th Parachute Infantry Regiment de omgeving van Anzio en voegde zich weer bij de 82nd Airborne Division in Groot-Britannië. Op 24 juni 1944 werd Theodore Bachenheimer onderscheiden met de Silver Star vanwege zijn betoonde moed en dapperheid tijdens de gevechten bij Anzio.

Op zondag 17 september 1944 nam Theodore Bachenheimer deel aan de Operatie Market Garden. Theodore sprong met de 504th naar beneden in de omgeving van Overasselt, ten zuiden van Nijmegen. De opdracht van het regiment was het veroveren van de Maasbrug bij Grave. Opnieuw toonde Bachenheimer zijn durf en moed. Per fiets begaf Theodore zich richting Nijmegen, de stad die op dat moment nog in Duitse handen was. Bachenheimer meldde zich diezelfde dag bij het hoofdkwartier van de Ordedienst (O.D.), een belangrijke verzetsgroep in Nijmegen. Op aandringen van de commandant van de O.D. nam Bachenheimer de leiding van de groep op zich. Hij stuurde patrouilles de stad in, vroeg om inlichtingen, ondervroeg gevangenen en gaf inlichtingen door aan zijn eigen hoofdkwartier. Op 19 september lukte het de groep O.D.-ers om ongeveer veertig Duitsers uit te schakelen en het station in geallieerde handen te krijgen. Op 20 september nam Theodore Bachenheimer deel aan een operatie om de Waal over te steken. Om onduidelijke redenen keerde hij echter kort daarna terug naar zijn hoofdkwartier. Theodore ging onverminderd door met zijn militaire activiteiten, zoals gewaagde verkenningstochten.



Het oorlogsmonument aan de Eperweg op 't Harde.

In deze periode ontmoette Theodore Bachenheimer Captain Peter Baker, een officier van de Britse inlichtingendienst, en zijn plaatsvervanger Pringle Dunn. De beide mannen waren diep onder de indruk van de moedige activiteiten van Bachenheimer. Ze vroegen Bachenheimer om ondersteuning. Bakers eenheid hield zich onder andere bezig met ontsnappingsen en vluchten van geallieerde soldaten uit vijandelijk gebied. Na de Operatie Market Garden werden er twee operaties door deze eenheid opgezet. Voor een van deze acties, namelijk operatie Windmill, werden Baker en Bachenheimer

ingezet. Hun belangrijkste taak was om de zogeheten Windmill-lijn te organiseren om daarmee geallieerde militairen te kunnen laten ontsnappen.

In de nacht van 11 op 12 oktober 1944 maakte Baker bij Tiel de overtocht over de Waal. Een nacht later volgde Bachenheimer. Beiden vonden onderdak bij de fruitkweker en verzetsman Fekko Ebbens (1912-1944) in het dorp Drumpt. Bachenheimer en Baker waren onvoorzichtig en maakten overdag in burger een wandeling door het dorp. Vermoedelijk zijn ze daarbij opgemerkt



Detailfoto van het oologsmonument aan de Eperweg op 't Harde.

door een verrader. De boerderij van Ebbens had overigens daarvoor al de aandacht getrokken van de Sicherheitsdienst. In de nacht van 15 op 16 oktober werd de boerderij van Ebbens omsingeld. Door een list kwamen de Duitsers binnen en arresteerden tien mensen, waaronder ook Baker en Bachenheimer. Ze werden in hun slaap verrast. Nadat hun uniformen waren gevonden, werden Baker en Bachenheimer gescheiden van de anderen weggevoerd naar Tiel. De volgende dag werden de arrestanten vervoerd naar een dorpje in de omgeving van 's-Hertogenbosch. Daar werden Baker en Bachenheimer urenlang verhoord. De operatie Windmill werd daarna meteen gestopt. Na het wegvallen van deze ontsnapingsroute werd een nieuwe route ontwikkeld. Deze kreeg de naam Pegasus.

Op 18 oktober 1944 werden Baker en Bachenheimer overgebracht naar een krijgsgevangenkamp in Culemborg. Vanuit dit kamp moest het tweetal lopend naar het strafkamp Amersfoort. Na een kort verblijf in Amersfoort werden Baker en Bachenheimer op 21 oktober 1944 op transport gesteld richting Fallingsbostel. Tijdens dit transport wist Theodore Bachenheimer, samen met drie Britse para's, tussen Harderwijk en Nunspeet vanuit de trein te ontsnappen. Bachenheimer koos daarbij zijn eigen pad. Een dag later, op 22 oktober 1944, wisten de Duitsers hem weer te arresteren. Volgens een lezing van een ooggetuige zou er die avond omstreeks negen uur sprake zijn geweest van een vechtpartij, waarna Bachenheimer opnieuw een poging deed om te vluchten. Kort daarop zou hij door twee schoten om het leven zijn gebracht. De volgende dag werd het lichaam van Theodore Bachenheimer gevonden. Het gevonden identiteitsplaatje en enige

documenten wezen uit dat het slachtoffer Theodore H. Bachenheimer was.

Op 23 oktober 1944 werd Theodore Bachenheimer begraven op de begraafplaats Eekelenburg in Oldebroek. In april 1946 werden zijn stoffelijke resten herbegraven op de Amerikaanse militaire begraafplaats in Neuville-en-Condroz (ten zuiden van Luik) in België. Drie jaar later – in april 1949 – kreeg Theodore Bachenheimer zijn allerlaatste rustplaats op de Bet Olam Joodsche Cementery in Hollywood.

Precies veertig jaar na zijn dood, op 22 oktober 1984, werd aan de Eperweg een nieuw monument onthuld ter nagedachtenis aan Theodore H. (Ted) Bachenheimer.

Op het monument staan vijf Hebreeuwse letters, die het begin vormen van de zegenspreuk: *Moge zijn ziel gebundeld zijn in de bundel des levens.*

III. OORLOGSSLACHTOFFERS UIT DE GEMEENTE ELBURG

Op dinsdag 13 april 1948 werd op het zuidoostelijk bastion van de Elburger wallen een verzetsmonument onthuld. Het ontwerp, wat betreft plaats, omgeving en vorm, was van de vroegere gemeentearchitect K. Meijer, terwijl het monumentale hoofdmiddenstuk een kunstwerk was van Titus Leeser, destijds beeldhouwer uit Ommen. De heren W.S. Deetman en A. Hollander voerden het metselwerk uit.

Over een eerste aanzet tot plaatsing van een monument voor oorlogsslachtoffers lezen we al in de Elburger Courant van 30 augustus 1945. Er was toen al een flink bedrag onder de Elburgers verzameld. Dat de realisatie van het monument nog tot 1948 zou duren werd onder andere bemoeilijkt door schaarste aan materialen.

Bij de onthulling van het monument gaf Piet Vercouteren, voorzitter van het Monumentencomité, aan dat er sprake was van gemengde gevoelens. Droefheid bij het herinneren, vreugde over het feit dat het comité met alle Elburgers iets had kunnen doen ter nagedachtenis aan de gevallen. Na de onthulling, door het verwijderen van de vlag, vestigde Vercouteren de aandacht op wat er op het monument te zien was. Een vallende verzetsstrijder met een vuurwapen, niet militair gekleed, maar blootsvoets en slecht toegerust. Daaronder de woorden: Ter nagedachtenis aan de illegale strijders. In alfabetische volgorde staan de volgende namen vermeld:

H. van Driesten	18 november 1944
H. Hulst	13 april 1945
A. Kruithof	30 april 1945
J. Lebbing	18 april 1945
N.S. Rambonnet	13 april 1945

De heer Vercouteren wees erop dat het monument diep raakt. Hij sprak de woorden:

Moedig strijdende, met primitieve middelen, zo waren deze illegalen, zo gaven ze hun leven. Hun voorbeeld en stervensmoed kunnen ons sterken als wij zelf aan onze dood denken: Memento Mori!

Vercouteren droeg vervolgens het monument over aan het gemeentebestuur van Elburg in de persoon van burgemeester Jhr. W.H. van de Poll. De burgemeester sprak zijn waardering uit voor de beeldende voorstelling van de beeldhouwer:

Een onbeschermd, slecht toegerust, eenzaam strijder, zonder uniform, zonder helm, alleen gewapend met een geweer. Dat hij blootsvoets gebeeld is, doelt er op dat hij overhaast is uitgetrokken, gedreven door plichtsgevoel, zich niet ontsierende, zonder voorbereiding, terstond geheel bereid om het leven te wagen en zich met volle kracht te geven in het gerechtvaardigde verzet, voor het belang van volk en land.

Burgemeester Van de Poll eindigde zijn toespraak met de woorden:

Het is uw bezit, bescherm het en eer het. Blijf bedenken wat hier is gesymboliseerd en volg het voorbeeld der gevallen na.



Het verzetsmonument op de wal met de namen van de vijf oorlogsslachtoffers.

Geef u ook geheel in goede strijd voor edele zaken. Als er zulk een navolging komt, is het offer van deze vrienden niet vruchteloos gebracht.

Het mannenkoor O.B.K. zong vervolgens het *Ecco Quomodo Moritur* van Händel. Vervolgens werden bloemen en kransen gelegd.



Burgemeester Van de Poll brengt een eerbetoon bij het verzetsmonument.

HENDRIK VAN DRIESTEN

Hendrik van Driesten werd geboren op 18 augustus 1920 te Elburg. Hij was de oudste zoon van een gezin van zeven kinderen. Zijn ouders, Jacob van Driesten en Jannetje van de Kamp, hadden even buiten Elburg een boerderijtje aan het Huikenswegje.

Op de lagere school bleek al gauw dat Hendrik goed kon leren. Hij mocht zelfs een klas overslaan. Aan het Instituut Van Kinsbergen volgde Hendrik daarna een opleiding voor onderwijzer. Na het behalen van zijn diploma was Van Driesten een tijdje hulponderwijzer aan de CNS-school in Doornspijk. Na enige tijd volgde een benoeming als onderwijzer aan de christelijke lagere school te Staphorst. Op deze school werd ook streekgenoot Johan de Reuver benoemd als onderwijzer. Hendrik van Driesten was in de kost bij het toenmalige schoolhoofd, Arend Boldewijn. Laatstgenoemde nam in het verzet in Staphorst een sleutelpositie in. Arend Boldewijn werd op 29 september 1943 gefusilleerd.

In de nacht van 30 op 31 augustus 1944 werden Hendrik van Driesten en Johan de Reuver vanwege een vergeldingsactie van de Duitsers, samen met enkele anderen, als gijzelaars gevangen genomen. De gegijzelden werden kort daarna overgebracht naar Kamp Amersfoort.

In Kamp Amersfoort zat op dat moment ook de Elburger Lulof van Leeuwen, de eigenaar van wasserij Het Vertrouwen. Hij kwam kort daarop vrij en berichtte in Elburg dat hij aanwijzingen had dat Hendrik van Driesten en Johan de Reuver zeer waarschijnlijk spoedig vrij zouden komen. Maar een onverwachte gebeurtenis deed alles veranderen. Begin september 1944 werd in Meppel een Duitser door verzetsmensen doodgeschoten. Als vergelding voor deze actie werd besloten dat de groep gijzelaars uit Staphorst op 10 september 1944 op transport werd gesteld naar concentratiekamp Neuengamme om daar te gaan werken. Hendrik van Driesten werd geselecteerd



Hendrik van Driesten (1920-1944).

om tankvallen te gaan graven. Hij werd daarom overgeplaatst naar het concentratiekamp Husum (Sleeswijk-Holstein). Daar kwam op 18 november 1944 door uitputting en ontberingen een einde aan zijn leven.

Pas in juni 1945 ontving de familie Van Driesten officieel bericht van het overlijden van Hendrik van Driesten. Hendrik van Driesten was na zijn overlijden begraven op het kerkhof van Husum. Op 3 december 1959 werden zijn stoffelijke resten herbegraven op de militaire erebegraafplaats te Loenen (vak E, nummer 825).

Johan de Reuver bleek op 20 februari 1945 in Neuengamme te zijn overleden. Van de groep gijzelaars uit Staphorst heeft uiteindelijk slechts één persoon de oorlog overleefd.

Hendrik van Driesten was op 15 juni 1941 verloofd met Jo aan 't Goor uit de Noorderkerkstraat te Elburg. Zij plaatste op 15 juni 1945 in de Elburger Courant een rouwadvertentie met een verwijzing naar de woorden uit 2 Corinthe 4 vers 17: *Want de lichte last der verdrukking van een ogenblik bewerkt voor ons een alles verre te boven gaand eeuwig gewicht van heerlijkheid.*



Grafmonument van Hendrik van Driesten op het Nationaal Ereveld in Loenen.

AART KRUITHOF

Aart Kruithof stierf op 30 april 1945 in het concentratiekamp Reierhorst bij Wöbbelin in Noord-Duitsland. Twee dagen later werd het kamp bevrijd door de Amerikanen. Het officiële bericht van het overlijden van Aart Kruithof werd op 23 mei 1945 ontvangen. Dominee W.L. Tukker ontving een brief waarin stond vermeld dat Aart Kruithof de verschrikkingen en de ontberingen van het concentratiekamp niet had overleefd. Zijn vriend Johan Brouwer bleek in hetzelfde kamp op 2 april 1945 te zijn overleden.

Aart Kruithof werd geboren op 21 september 1918 in Elburg. Zijn ouders waren Hendrik Kruithof en Aartje Koster. Aart groeide op in een gezin van zeven kinderen in het pand Vischpoortstraat 29. Vader Kruithof was groente- en fruithandelaar. Na de lagere school bezocht Aart Kruithof de ambachtsschool waarna hij bij zijn vader werkzaam was als groente- en fruithandelaar.

Bij het uitbreken van de oorlog was Aart Kruithof als sergeant in het Nederlandse leger actief. Op 10 mei 1940 wist Aart zijn leven ternauwernood te redden. In de buurt van 's-Heerenberg-Beek werd Aart met zijn vijftien manschappen omsingeld door een grote groep Duitsers. Al schietend vanuit een vrachtwagen wist de Nederlandse groep met volle vaart door de linies heen te rijden en uiteindelijk veilig Didam te bereiken. Ongeveer 25 tot 30 Duitse soldaten sneuvelden bij deze spectaculaire actie.

Tijdens de oorlog raakte Aart Kruithof al vrij snel betrokken bij het verzetswerk. Hij werkte onder andere samen met Hendrik Boeve, Tiem Evink, Wim de Jonge en Gerrit Wiessenberg (Lange Henk). Ook zijn zuster Dina Kruithof met haar verloofde Johan Brouwer (tot december 1944 werkzaam op het distributiekantoor Elburg-Doornspijk) uit Doornspijk deden

verzetswerk. Ze boden hulp aan joden, zorgden voor onderduikadressen en hielpen geallieerde piloten.

Op 10 december 1944 kreeg Johan Brouwer bericht dat er bij de familie Bouw op De Haere enkele geallieerde piloten verbleven, die daar zo snel mogelijk weg moesten vanwege gevaar. Johan Brouwer, zijn verloofde Dina en Aart Kruithof gingen er nog dezelfde dag op de fiets naar toe. Het bleek achteraf bedrog te zijn. De Duitsers hadden bemerkt dat het verzetswerk op de Noordwest-Veluwe goed in elkaar stak en dat er op een succesvolle manier hulp aan geallieerde piloten werd geboden. Verkleed in Engelse pilotenuniformen hielden zich enkele Duitsers al enkele dagen op in de buurt van de boerderij van Herman Bouw. Zo hoopten ze in contact te komen met de verzetsmensen. Deze geraffineerd opgezette val lukte. Aart en Dina Kruithof en Johan Brouwer waren zich van geen kwaad bewust en werden nog dezelfde avond gearresteerd. Bij dezelfde actie werden uiteindelijk ook Willem Spaan, zijn vader Eibert Spaan, Herman Bouw, Willem Pater, Diesmer Vlieger, zijn dochter Hendrikje en de vier broers Hendrik, Willem, Beert en Teunis Vlieger ingerekend.

De groep gearresteerden werd op maandag 11 december 1944 overgebracht naar de Koning Willem III-kazerne in Apeldoorn. Na enige tijd werden Dina Kruithof en Hendrikje Vlieger vrijgelaten. De groep mannen werd op 19 december overgeplaatst naar Kamp Amersfoort. Het verblijf in Amersfoort was zwaar. De hoop bestond dat de mannen zouden worden vrijgelaten. Enkele (gecensureerde) brieven konden nog worden geschreven, maar op 2 februari 1945 werd de groep op transport gesteld naar het concentratiekamp Neuengamme. Aart Kruithof en Johan Brouwer werden na verloop van tijd overgebracht naar kamp Reierhorst bij Wöbbelin.



Aart Kruithof stierf op 30 april 1945 in het concentratiekamp Wöbbelin.

Het kamp Wöbbelin werd in februari 1945 operationeel als buitenkamp van Neuengamme. In de loop van april werden er grote groepen gevangenen vanuit andere buitenkampen naar Wöbbelin overgebracht. De omstandigheden in dat kamp waren verschrikkelijk.

Toen Wöbbelin op 2 mei 1945 werd bevrijd door de Amerikanen troffen ze er nog ongeveer 3.500 overlevenden aan. De bevrijding kwam voor Johan Brouwer en Aart Kruithof helaas te laat.

Aart Kruithof overleed op 30 april 1945 in het concentratiekamp Wöbbelin. Hij bereikte de leeftijd van 26 jaar. Aart was verloofd met Leida Witter. In een rouwadvertentie in de Elburger Courant van 25 mei 1945 schreef Leida onder andere de woorden: *Hij stierf als een held voor zijn Vaderland.*

Het lichaam van Aart Kruithof werd begraven in het Hagenoupark bij Ludwigslust.

Op 3 mei 1947 werd Aart Kruithof postuum onderscheiden met een bronzen kruis vanwege zijn heldhaftig optreden tijdens de eerste oorlogsdagen. Deze eervolle onderscheiding werd op de Grebbeberg namens Koningin Wilhelmina uitgereikt door generaal Winkelman, oud-opperbevelhebber van leger en vloot, en in ontvangst genomen door Hendrik Kruithof en zijn dochter Dina.

NICOLAAS SAMUEL RAMBONNET

Nicolaas Samuel (Niek) Rambonnet werd op 31 januari 1921 geboren in Rockanje (Zuid-Holland). Hij was de oudste zoon van burgemeester F.L.J.E. Rambonnet en Maria Hubertina Rambonnet-Heidenrijk. Niek's moeder stierf op 29 maart 1925. Niek was op dat moment slechts vier jaar oud.

Nadat vader Rambonnet een benoeming kreeg als burgemeester van Schoonhoven verhuisden Niek en zijn twee jaar jongere broer Han daarnaartoe. De jongens werden in die tijd verzorgd door hun grootmoeder.

In zijn jonge jaren bezocht Niek Rambonnet de lagere school in Schoonhoven. Toen daar een ernstige difterie-epidemie uitbrak, vertrok Niek Rambonnet uit het stadje aan de Lek en volgde de lessen aan het Instituut Van Kinsbergen in Elburg.

Na Schoonhoven werd F.L.J.E. Rambonnet burgemeester te Velzen. Hij was inmiddels in 1926 hertrouwd met Marie Madeleine Speet. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren: Jacques en Wilhelmina Suzanne Lucrèce Marthe. Het dochtertje heeft slechts zes maanden geleefd.

Niek Rambonnet bezocht in die tijd het gymnasium in Haarlem. Daar deed hij in 1940 samen met zijn broer Han zijn eindexamen. In die periode leerde Niek Marijke de Vries kennen, met wie hij zich in het laatste oorlogsjaar zou verloven.

Burgemeester Rambonnet overleed op 28 januari 1935 op 49-jarige leeftijd. Mevrouw Rambonnet-Speet bleef achter met haar kinderen Niek, Han en Jacques (geboren uit het tweede huwelijk).

Nadat de oorlog in 1940 uitbrak, besloot mevrouw Rambonnet om naar Oostendorp te verhuizen om zich permanent te vestigen op huize Old Putten. Dit was het familiehuis waar de familie Rambonnet vrijwel ieder jaar de

vakanties doorbracht. Een belangrijke reden om naar Oostendorp te verhuizen was omdat mevrouw Rambonnet bang was dat het huis gevorderd zou worden door de Duitsers.

Niek Rambonnet studeerde inmiddels Rechten te Amsterdam. Omdat Niek Rambonnet weigerde een ariërverklaring te ondertekenen, moest hij zijn studie afbreken. Op eigen kracht vervolgde Niek zijn studie op huize Old Putten. Daardoor kon hij na enige tijd alsnog zijn kandidaatsexamen halen. Een ondergedoken hoogleraar van de Universiteit van Amsterdam nam het examen af.

In het voorjaar van 1944 ontstond de verzetsgroep Old Putten. De groep bestond in eerste instantie uit zes personen, maar geleidelijk aan breidde de verzetsgroep zich uit. De broers Niek en Han Rambonnet sloten zich aan bij deze groep, die onder leiding stond van jonkheer Henk Baud. Om goed toegerust aan het verzet te kunnen deelnemen, volgde Niek een korte militaire opleiding. Tot de voornaamste activiteiten van de verzetsgroep hoorde het vervoer en het onderbrengen van geallieerde parachutisten en het ophalen en vervoeren van gedropte wapens van de geallieerden. Daarnaast hield de groep Old Putten zich bezig met het saboteren van telefoonlijnen en het met behulp van springstof laten ontspreiden van het door de Duitse Wehrmacht gebruikt spoorwegmaterieel. Vanaf september 1944 trad Niek op als wapeninstructeur om daarmee andere verzetsmannen op te leiden. En in het voorjaar van 1945 werd Niek Rambonnet benoemd tot commandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten van de groep Doornspijk.

Op dinsdag 13 februari 1945 veranderde alles plotseling. Een eenheid van de Duitse Sicherheits Polizei hield een razzia op het landgoed Old Putten. De leden van de verzetsgroep waren niet aanwezig. Mevrouw Rambonnet en de



*Nicolaas Samuel (Niek) Rambonnet
(1921-1945).*

personeelsleden van het fruitbedrijf, Gerard van Putten en Jaap Zwep, werden gearresteerd. De 20-jarige Alie Elizabeth ter Velde, die zich op dat moment langs de Puttense Beek begaf en in paniek raakte, werd doodgeschoten. Huize Old Putten werd in de daarop volgende periode door Duitsers bewoond en grotendeels leeggeplunderd.

Begin april 1945 leek de Bevrijding nabij. De geallieerden rukten op langs de oostelijke kant van de IJssel. Het plan bestond om in de omgeving van Olst en Wijhe de rivier over te steken om vervolgens via de Veluwe door te stoten naar de westelijke provincies van Nederland. Voor het slagen van deze operatie was het van groot belang dat de bruggen over het Griftkanaal in de omgeving van Heerde niet door de Duitsers zouden worden opgeblazen omdat anders de opmars van de geallieerden vertraging kon oplopen. Voor het bewaken van de bruggen werden ongeveer zestig (verzets)mensen gevraagd. Niek Rambonnet, waarnemend groepscommandant van de verzetsgroep Old Putten, maakte ook deel uit van deze groep.

In de vroege morgen van 13 april 1945 werd Niek Rambonnet, bij een poging om informatie in te winnen over het verloop van de geallieerde operatie, in de

omgeving van het Grifftkanaal door een Duitse patrouille gearresteerd en vrijwel meteen daarop ter plekke gefusilleerd.

De vreugde over de terugkeer uit gevangenschap van mevrouw

Rambonnet-Speet uit Kamp Westerbork werd overschaduwd door het bericht van het overlijden van haar oudste zoon. Niek Rambonnet werd op 20 april 1945 begraven op de Nieuwe Algemene Begraafplaats te Heerde. Kort daarna

besloot de familie Rambonnet tot herbegrafenis van het lichaam van Niek. Deze plechtigheid vond onder zeer grote belangstelling plaats op zaterdagmiddag 28 april op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg.

HENDRIKUS HULST

Hendrikus (Henk) was een van de trouwste medewerkers van de verzetsgroep van Piet Vercouteren. Al op jonge leeftijd sloot hij zich aan als LO-werker bij het ondergrondse verzet. Hij was een fel tegenstander van de geest van het nationaalsocialisme. Hij weigerde dienst te doen voor de Arbeitseinsatz. Zijn motto was: Strijden voor de goede zaak, voor God, Nederland en Oranje én tegen de Duitse onderdrukking.

Nadat de radiotoestellen in 1943 door de Duitsers werden gevorderd, was de noodzaak ontstaan om illegale krantjes te verspreiden om de mensen op de hoogte te houden van de oorlogsontwikkelingen. Henk Hulst ging als een van de eersten op pad om het illegale krantje *Strijdend Nederland* uit Kampen te halen. Voor zijn naaste familieleden bleef het illegale werk van Henk grotendeels geheim, hoewel ook zijn broers Albert en Aart verzetswerk deden.

Henk Hulst werd op 22 februari 1925 geboren in Elburg als jongste zoon in een gezin van zestien kinderen. Zijn vader Hermen (Harm) Hulst had een visverwerkend bedrijf in het pand Havenstraat 5. Henk volgde de lagere school opleiding aan het Instituut Van Kinsbergen te Elburg. Na de lagere school ging Henk naar de christelijke H.B.S in Zwolle. Daarna haalde hij een aantal aktes met ijzeren wil en taaie vasthoudendheid.

Binnen de LO-groep stond Henk Hulst bekend om zijn bekwaamheid. Hij had maandenlang Engels gestudeerd om als verbindingsman te kunnen optreden. Zijn kennis van de Engelse taal kwam goed van pas bij de contacten met geallieerde piloten. In het laatste oorlogsjaar had Henk zich getraind in het omgaan met wapens. Dat was een van de redenen dat Henk Hulst in april 1945, samen met andere NBS'ers, besloot om deel te nemen aan de bescherming van de bruggen aan het Grifftkanaal in de omgeving van Heerde.

In de vroege ochtend van 13 april werden de verzetsmensen overrompeld door een groep Duitse soldaten. Henk Hulst werd gearresteerd en kort daarna gefusilleerd. Zijn lichaam werd op 19 april, de dag dat de Canadezen en Engelsen Elburg bevrijdden, naar zijn geboorteplaats overgebracht. Henk Hulst werd vervolgens begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg te Elburg.

Aart Hulst was ook bij de verdediging van de Klementbrug in Heerde betrokken, maar omdat hij op 12 april jarig was, is hij een dag voor de dramatische ontknoping vanuit Heerde naar Elburg vertrokken.

Kort na de dood van Henk Hulst verscheen een In Memoriam in *Strijdend Nederland*. Zijn motto was: *Ik strijd voor een heilige zaak, waarvoor God mij geroepen heeft. Moest ik dat vroeger zonder wapens doen, thans heeft God mij de wapens gegeven en ik moet gaan.*

Henk Hulst ging geen enkel gevaar uit de weg. Hij deed zijn illegale werk zoveel mogelijk onopvallend.



Hendrikus (Henk) Hulst (1925-1945).

Op vrijdagmiddag 20 april, een dag na de bevrijding van Elburg, werden achtereenvolgens Jan Lebbing en Henk Hulst begraven. Vele vrienden en leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten en verzetsmensen volgden de baar richting de begraafplaats aan de Nunspeterweg. Dominee W.L. Tukker leidde de dienst en sprak aan het graf naar aanleiding van 2 Samuel 17. Vervolgens werd Henk Hulst herdacht door dominee Gruppen, de heer Otto Veening (afgevaardigde van de NBS, afdeling Oldebroek), de heer Dijkstra (namens de jongelingsvereniging) en verzetsman Piet Vercouteren. De NBS nam met een salvo militair afscheid van de beide gevallen vrienden.

JAN LEBBING

Op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg stond vele jaren een opvallende grafsteen. Tijdens de dodenherdenkingen in de periode 1946-1970 werden steevast bloemen gelegd bij de graven van de Elburger verzetsmensen. Zo ook op het graf van verzetsman Jan Lebbing. Op zijn grafsteen waren de indringende woorden aangebracht: *Door een noodlottig ongeval gevallen voor zijn vaderland op 18 april 1945.*

De tekst duidt op een tragische dood. Een dag voordat de Canadezen Elburg kwamen bevrijden, werd Jan Lebbing per ongeluk door eigen mensen doodgeschoten. Vlak voor de bevrijding waren enkele verzetsgroepen betrokken bij groepen terugtrekkende Duitse soldaten. In de donkere avonduren heeft Jan Lebbing op enig moment zich begeven naar een groepje mensen van de Elburger ondergrondse, die de wacht hielden in de buurt van de Zuiderzeestraatweg nabij het weidegebied Het Goor. Toen de groep iets verdachts hoorde en om een wachtwoord vroeg, bleef Jan Lebbing het antwoord schuldig. Hij noemde een ongeveer drie weken eerder gebruikt wachtwoord, dat inmiddels was gewijzigd. Het nieuwe wachtwoord was Jan Lebbing niet bekend, omdat hij de tussenliggende tijd elders verbleef. In paniek schoot daarop een van de verzetsmensen de onbekende persoon dood. Groot was de schrik en de verslagenheid toen bleek dat het slachtoffer Jan Lebbing bleek te zijn.

Johannes (roepnaam Jan) Lebbing werd op 27 december 1916 geboren te Alkmaar. Zijn ouders, Cornelis Lebbing en Elisabeth Jacoba Put, kregen dertien kinderen: twee zoons en elf dochters. Acht kinderen stierven op jonge leeftijd. De meesten van hen stierven aan tuberculose. Vier zussen van Jan zijn (heel) oud geworden. De jongste zus van Jan, Cornelia, werd 91 jaar oud. Zijn



Jan Lebbing (1916-1945).

oudere zus Elisabeth bereikte zelfs de leeftijd van 104 jaar.

Vader Lebbing had een groothandel in metalen. Na de lagere school en de ambachtsschool hielp Jan Lebbing zijn vader in de zaak.

Tijdens de oorlogsjaren kreeg Jan Lebbing een oproep voor de Arbeitseinsatz. Hij gaf aanvankelijk gehoor aan deze oproep en werd tewerkgesteld in Duitsland. Na enige tijd ontvluchtte hij Duitsland en kwam via een vluchtroute door Frankrijk terecht in Rotterdam. Daar vond Jan een onderduikadres bij zijn oudere zuster Elisabeth. Via Rotterdam kwam Jan

Lebbing terecht in Elburg. Eerst kreeg hij een poosje onderdak bij de familie Gart Schenk (Staal) aan de Havenkade en vervolgens bij bakker Schenk aan de Vischpoortstraat 3. Een zuster van Jan Lebbing, Catharina (Trien), was getrouwd met Jaap Schenk, een broer van Gart en Hannes Schenk.

In Elburg sloot Jan Lebbing zich al gauw aan bij het verzet. Met een vervalst paspoort was het mogelijk om dagelijks te werken bij de smederij en loodgieterszaak van Herman Hulst aan de Ellestraat. In het laatste oorlogsjaar sloot Jan Lebbing zich aan bij de NBS (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten). Hij wilde

met het verdrijven van de bezetters een bijdrage leveren aan de bevrijding van Nederland. Dat werd hem uiteindelijk fataal.

Jan Lebbing werd op vrijdag 20 april begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg. De rouwdienst werd geleid door dominee W.L. Tukker, die sprak naar aanleiding van Genesis 2. Aan het graf werd gesproken door dominee Tukker, dominee Gruppen en de heer Kamphorst, een vriend van Jan Lebbing. Leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) droegen de kist.

Jan Lebbing was dertien jaar oud toen zijn moeder overleed. Zijn vader stierf in 1943. Jan had een nauwe band met zijn zusters. Vanwege het vroege overlijden van zijn moeder, het sterven van zijn enige broer en het overlijden van diverse zusters, waren Jans jeugdijaren niet gemakkelijk. Jan was een goed mens, die altijd klaarstond voor anderen. Zo bood Jan veel troost aan zijn jongste zuster Cornelia, die haar moeder al op 6-jarige leeftijd moest missen. Met haar sprak hij ook over de diepere betekenis van het leven.

Groot was het verdriet in de familie na het plotselinge overlijden van Jan Lebbing. De familie bleef slechts achter met een bericht van deelneming van Koningin Wilhelmina, zijn zegelring en vele mooie en dierbare herinneringen. De zegelring werd door zus Cornelia tot haar overlijden dag en nacht gedragen.

De familie Schenk heeft vele jaren het graf van Jan Lebbing op de begraafplaats aan de Nunspeterweg verzorgd. De stoffelijke resten van Jan Lebbing werden op 18 maart 1998 vanuit Elburg herbegraven op het Nationaal Ereveld Loenen (vak A, nummer 709). Uit eerbetoon bezoeken familieleden nog met enige regelmaat het graf van Jan Lebbing in Loenen.

Na de Bevrijding verscheen in het verzetskrantje Strijdend Nederland een In Memoriam over Jan Lebbing. In dit artikel werd Jan omschreven als iemand met een goed en helder verstand, gepaard gaande met een grote bescheidenheid. In Strijdend Nederland wordt Jan Lebbing verder als volgt gememoreerd: *Zijn zieleleven was diep en teer. Hij legde zijn hart slechts open voor mensen die hij vertrouwde. Jan was aanhankelijk.*



Grafsmonument van Jan Lebbing op het Nationaal Ereveld in Loenen.

Hij miste ook zoo veel in zijn leven, dat eenzaam was. Bijna geheel alleen op de wereld, sloot hij zich gaarne aan bij mensen die hem begrepen. Men kon trots zijn op een vriend als Jan Lebbing. Hij leefde gaarne voor anderen en zocht nimmer eerst eigen voordeel. Steeds behulpzaam kon men op hem rekenen. Zijn omgang met de mensch was steeds bescheiden, beschaafd, aangenaam. Hij worstelde met problemen en met enkele goede vertrouwde vrienden sprak hij er gaarne over om zijn kennis en zijn levenshouding te verdiepen. Een edel mensch is uit ons Elburg heen gegaan. Getrouw tot in den dood voor Koningin, Vaderland en vrienden.

GERRIT ENGELTJES

Op 15 maart 1944 kwam Gerrit Engeltjes in Nunspeet om het leven bij een beschieting van een Engels vliegtuig. Hij was met Manus Tjiedeman (Lange Manus) en Henri Heijninck (Jan de Belg) bezig met het lossen van een trein waarin aardappelen werden vervoerd. Het schietincident vond plaats omstreeks elf uur in de morgen. Toen het Engelse vliegtuig naderde, waren de mannen snel onder de trein gedoken. Een voltreffer werd Gerrit Engeltjes echter fataal.

Gerrit Engeltjes werd geboren op 26 juli 1897 in Elburg. Hij was een zoon van



Gerrit Engeltjes (1897-1944).

Lubbertus Engeltjes en Grietje van Triest. Gerrit was getrouwd met Fennigje Plakke (1901-1967). Op 46-jarige leeftijd kwam er op droevige wijze een einde aan het leven van Gerrit Engeltjes. Hij liet een vrouw en vijf kinderen achter.



Graf van Gerrit Engeltjes en Fennigje Plakke.

LEONARD SPEK

Leonard (Leo) Spek werd op 21 maart 1901 geboren in Elburg. Zijn ouders waren Jan Willem Spek (1860-1949) en Jansje Docter (1866-1939). Leo Spek trouwde op 2 januari 1930 met Hendrika Johanna Hulst (1905-1994). Het echtpaar Spek kreeg vier kinderen: Jannie, Alie, Lena en Herman. Leo Spek was loodgieter en had een werkplaats bij zijn woning aan de Bloemstraat 15. Op een dag in december 1944 zou het leven van Leo Spek en zijn gezin dramatisch veranderen . . .

Op vrijdag 8 december 1944 verliet Leonard (Leo) Spek zijn woning aan de Bloemstraat om hout te sprokkelen op landgoed De Haere. Met name in de laatste oorlogswinters was er een enorm tekort aan brandstof. Op De Haere werd Leo Spek die dag volkomen onverwacht opgepakt. Duitse soldaten waren op zoek naar Engelse piloten. Leo Spek schrok van hun aanwezigheid zette het op een lopen waarna de Duitse soldaten hem achtervolgden en arresteerden. Ook Barend Bosman uit Elburg werd opgepakt. Leo Spek en Barend Bosman werden afgevoerd naar de Koning Willem III-kazerne te Apeldoorn.

Nadat zijn vader, Roelof Bosman, op de hoogte was gebracht van de arrestatie van zijn zoon, is hij gaan onderhandelen met de Duitsers. Voor een half varken heeft hij zijn zoon korte tijd later vrij weten te krijgen.

Op 15 december 1944 arriveerde Leo Spek in Kamp Amersfoort. Hij werd geregistreerd onder het kampnummer 9582 en zat gevangen in Block X. In Kamp Amersfoort verbleef Leo Spek tot 2 februari 1945. Op zijn registratiekaart staat duidelijk vermeld wat de houding en overtuiging van Leo Spek was: Deutschfeindliche Benehmen (Duitsvijandig gedrag).

Eind 1944 schreef Leo Spek onder censuur met potlood vanuit het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort een kort (gecensureerd) briefje naar zijn vrouw en kinderen in Elburg. Dit briefje bleek later



Het gezin van Leo Spek en Hendrika Hulst met de kinderen Jannie, Alie, Lena en Herman (1940).

het laatste teken van leven dat de familie Spek van Leo heeft ontvangen. Daarna bleef het stil.

Na de oorlog leefde de familie Spek-Hulst in grote onzekerheid. Pas op 27 augustus 1951 werd door het Rode Kruis de dood van Leo Spek officieel bevestigd. Leo Spek was op 9 maart 1945 bij een bombardement van de geallieerden in de omgeving van Bad Sassendorf om het leven gekomen.

Op 2 februari 1945 werd Leo Spek op transport gesteld naar het concentratiekamp Neuengamme. Daar verbleef hij bijna twee weken. Zijn kampnummer was 70775.

In de omgeving Soest (Sauerland) was een buitencommando van het kamp Neuengamme gevestigd. Op deze plek zat een mobiele brigade van gevangenen, die schade aan spoorlijnen moest herstellen. Deze groep werd ook wel het Eisenbahn-commando genoemd.

Op 12 februari 1945 werden 504 gevangenen afkomstig uit 14 Europese landen vanuit Neuengamme naar Soest overgebracht. Onder hen bevonden zich ongeveer 55 Nederlandse gevangenen, waaronder ook Leo Spek. Terwijl de mannen van het Eisenbahncommando op 28 februari 1945 bezig waren met herstelwerkzaamheden aan de deels vernielde spoorlijn tussen Soest en Bad Sassendorf, werden ze door geallieerde vliegtuigen gebombardeerd. Leo Spek werd zwaar gewond naar

een noodziekenhuis gebracht. Medische hulp mocht helaas niet meer baten. Leo Spek stierf op 9 maart 1945 aan zijn zware verwondingen. Zijn lichaam werd, samen met 94 andere slachtoffers, begraven in een massagraf op de begraafplaats van Bad Sassendorf.

De familie Spek-Hulst leefde na de oorlog lange tijd in onzekerheid over het lot van Leo Spek. De hoop op terugkomst werd na de bevrijding steeds minder. Pas op 25 oktober 1951 werd via het ministerie van Justitie het overlijden van Leo Spek in een akte officieel vastgesteld.

Na een lange zoektocht lukte het zoon Herman Spek pas in 1986 het massagraf in Bad Sasendorf te ontdekken. Samen met zijn oude moeder en zijn zusters bezocht Herman Spek in de daarop volgende jaren het massagraf.

In het jaar 2004 heeft het gemeentebestuur van Bad Sassendorf voor alle 95 slachtoffers een liggende steen (zonder namen) geplaatst. Op basis van gegevens van de Oorlogsgravenstichting is vastgesteld dat in het massagraf zeven Nederlanders liggen begraven.

Op 13 april 2007 werd in aanwezigheid van nabestaanden een gedenksteen onthuld waarop de namen van de zeven uit Nederland afkomstige slachtoffers staan vermeld. Op het grafmonument staat het opschrift: *Hier ruhen 95 Burger verschiedener nationen die in der schweren zeit von 1940-1945 fern ihrer Heimat starben.*

ALIE ELIZABETH TER VELDE

Tijdens de razzia op het landgoed Old Putten fietste de 20-jarige Alie (Elizabeth) ter Velde op 13 februari 1945 langs de Puttenerbeek. Ze was naar Hendrik Vlieger op de Hoge Enk geweest om een zakje rogge en een busje melk te halen. Juist op dat moment deed de Sicherheits Polizei een overval in huize Old Putten. Alie ter Velde raakte door deze actie in paniek en probeerde zo snel mogelijk weg te komen. Dat werd haar fataal. Ze werd in de rug geschoten en stierf ter plekke. Aaltje Elizabeth (Alie) ter Velde werd op 15 mei 1924 geboren te Epe. Haar ouders waren Lambertus ter Velde en Elisabeth Jager. Met haar moeder, zuster en broer kwam ze in 1937 in Elburg wonen. Haar moeder was weduwe en trouwde in dat jaar met Jacob van Driesten. Het gezin woonde aan de Zwolseweg 7A (momenteel Vackenordestraat). Alie ter Velde werkte tijdens de oorlogsjaren, samen met Betje Stoffer en Aartje Leusink, bij burgemeester Van Lynden aan de Jufferenstraat 21. Ze had verkering met Harm Westerink. Alie ter Velde werd op maandag 19 februari 1945 begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg. Honderden belangstellende Elburgers stonden uit eerbied langs de kant van de weg. De lijkkoets werd getrokken door twee paarden met zwarte dekkleden. Twaalf dragers liepen aan weerszijden van de koets.

Op de grafsteen van Alie ter Velde staan de woorden uit Jacobus 1 vers 11:

Want de zon is opgegaan met de hitte en heeft het gras dor gemaakt en zijne bloem is afgevallen, en de schoone gedaante haars aanschijns is vergaan.



Alie Elizabeth ter Velde (1924-1945) werd op 13 februari 1945 gedood tijdens de razzia op landgoed Old Putten.

GERRIT WESTERINK

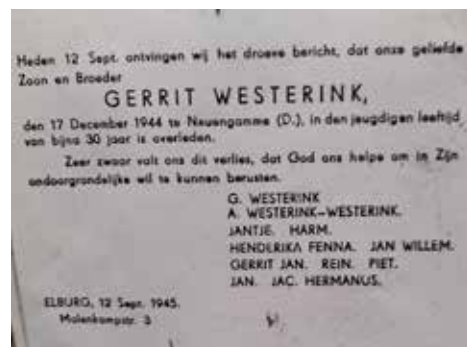
Tot de Elburger slachtoffers in het concentratiekamp Neuengamme behoort ook Gerrit Westerink. Hij werd geboren in Elburg op 21 januari 1915. Zijn ouders waren Gerrit Westerink (bijnaam: Planken Gart; 1878-1963) en Aaltje Westerink (1880-1947). De familie Westerink woonde tijdens de oorlogsjaren in een huisje aan de Molenkampstraat 3.

Gerrit Westerink werd samen met zijn vriend Gerrit Zwep op 19 augustus 1944 gearresteerd in Zwolle. Beide mannen werden opgepakt op verdenking van smokkelhandel. Ze werden opgesloten in het straffkamp Ommen. Van daaruit werden Westerink en Zwep overgebracht naar Kamp Amersfoort. Op 10 september 1944 werden de beide vrienden vanuit Amersfoort op transport naar Neuengamme gesteld. Onderweg naar Duitsland is Gerrit Zwep (1912-1969) uit de trein gesprongen. Tijdens de



Gerrit Westerink (1915-1944).

daaropvolgende beschieting werd zijn linkerbeen zo zwaar geraakt dat later tot amputatie moest worden overgegaan. Gerrit Westerink kon de ontberingen van het concentratiekamp Neuengamme niet weerstaan. Hij stierf op 17 december 1944 op 29-jarige leeftijd. Als doodsoorzaak



Rouwkaart van Gerrit Westerink (1915-1944).

werd in de documenten enterocolitis (ontsteking aan de darmen) vermeld. Meer waarschijnlijk is dat hij door ondervoeding en algehele verzwakking is overleden.

Op 12 september 1945 ontving de familie Westerink officieel het droevige bericht van het overlijden van Gerrit. Op de rouwkaart staan de woorden: *Zeer zwaar valt ons dit verlies, dat God ons helpe om in Zijn ondoorgroondelijke wil te kunnen berusten.*



Het gezin van Gerrit Westerink (1878-1963) en Aaltje Westerink-Westerink (1880-1947). Links boven staat Gerrit Westerink.

GEALLIEERDE OORLOGSSLACHTOFFERS IN ELBURG

Tijdens de oorlog was het IJsselmeer een belangrijke route van de geallieerde bommenwerpers om Duitse steden en industriegebieden te bombarderen. De geallieerden maakten door deze vliegroute handig gebruik van de schaarse aanwezigheid van Duits luchtafweergeschut in dit gebied. Helemaal veilig was de route over het IJsselmeer niet. Duitse jachtvliegtuigen probeerde de bommenwerpers van de geallieerden uit de lucht te schieten. Het gevolg was dat uiteindelijk honderden vliegtuigen in het IJsselmeer neerstortten.

Vrijwel alle bemanningsleden kwamen daarbij om het leven.

Jacob Westerink (1892-1982), de schipper van de botter EB 51, was er in een nacht in 1943 getuige van dat er maar liefst 14 geallieerde bommenwerpers (met gemiddeld zeven mensen aan boord) uit de lucht werden geschoten. Vaak werden de lichamen door de vissers geborgen. Soms spoelden bemanningsleden ergens langs de IJsselmeerkust aan zonder dat ze konden worden geïdentificeerd. De

gesneuvelden werden vaak op lokale kerkhoven in een (naamloos) graf ter aarde besteld. De meeste bemanningsleden stortten echter met vliegtuig en al in het IJsselmeer en zonken vervolgens af naar de bodem. In Elburg zijn enkele tientallen lichamen door vissers aan de wal gebracht. Ze werden veelal in andere plaatsen begraven (Harderwijk, Amersfoort, Amsterdam of in Margraten). Twee geallieerde vliegers werden (blijvend) in Elburg begraven. Dat zijn William Love en Gustaw Szeliga.

GUSTAW SZELIGA

Naast het graf van William Love had de familie Van der Heide nog een tweede graf geadopteerd. Het was de laatste rustplaats van Gustaw Szeliga. Op 22 juni 1944 hadden Elburger vissers het stoffelijk overschot van de 31-jarige Sergeant Gustaw Szeliga in de haven van Elburg aangebracht.

In de nacht van 12 op 13 juni 1944 namen 286 Lancasterbommenwerpers en 17 Musquito's deel aan de bombardementen op synthetische olieraffinaderijen in Gelsenkirchen. Tijdens deze nacht verloor de R.A.F. zeventien toestellen.

Op 12 juni 1944, omstreeks 23.15 uur, waren vanaf het vliegveld Faldingworth in Lincolnshire acht bommenwerpers van het 300e Poolse squadron opgestegen om deel te nemen aan de aanval op Gelsenkirchen. Een van de bommenwerpers, de Avro Lancaster Mk.I - LL807 - BH-K, stortte ten westen van Urk neer in het IJsselmeer. Niemand van de bemanning overleefde de crash. Tussen 13 en 29 juni 1944 werden nabij Urk de lichamen van vijf bemanningsleden gevonden. Alle vijf Poolse vliegers werden op de begraafplaats bij het Kerkje aan de Zee op Urk begraven en in 1947 herbegraven op het geallieerde ereveld op Rusthof

in Oud-Leusden. Het lichaam van de 21-jarige sergeant Albin Pacula werd nooit gevonden.

Op 23 juni 1944, een dag na het vinden van zijn lichaam, werd Gustaw Szeliga (1912-1944) ter aarde besteld op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg. Zijn graf (nummer 908) grenst aan het graf van William W.K. Love.

Dankzij bemoeienissen van burgemeester Van Lynden en door tussenkomst van het Air Ministry in Londen, werden de gezusters Coba en Eib van der Heide in contact gebracht met de familie Szeliga in Polen. De gezusters hadden inmiddels de zorg van de in Elburg aanwezige oorlogsgraven op zich genomen. In het voorjaar van 1947 ontvingen de Elburgers een brief uit Góleszów, waarin de familie Szeliga haar waardering uitsprak voor de zorg van het graf van hun gesneuvelde zoon en broer.

Uit de Poolse contacten kwam meer duidelijkheid over achtergronden van de familie Szeliga. Gustaw Szeliga kwam uit het dorpje Godziszów (gemeente Góleszów). Het gezin van vader Ludwik Szeliga en moeder Alojzja Szeliga-Tkacz bestond uit vier zonen en een dochter. De zoons waren Emanuel, Mieczysław

Gustaw Szeliga (1912-1944), Robert (1916-1992) en Rudolf (1919-1940). De naam van de dochter was Bronisława (1920-2008).

Mieczysław Gustaw (roepnaam Gustaw) Szeliga werd geboren op 28 juli 1912 in Szymbark (destijds Polen, maar tegenwoordig een gebied in de Tsjechische Republiek). In de dertiger jaren moest Gustaw in militaire dienst. Hij diende in de jaren 1934-1935 bij het Luchtrekement II in Krakau. Gedurende deze tijd studeerde Gustaw af aan de Poolse Luchtmacht Universiteit van Deblin als werktuigbouwkundige. Na de verplichte basisdienst keerde Gustaw terug naar huis.

Tijdens de mobilisatie in 1939 werd Gustaw naar de Poolse luchtmacht gestuurd. Hij vocht in september tegen de Duitsers. Nadat Polen onder de voet gelopen was door de Duitse legers, vluchtte Gustaw Szeliga (net als vele andere Poolse piloten) via Roemenië, Hongarije en Frankrijk naar Engeland. Daar sloot hij zich aan bij het 300e Poolse Squadron dat vloog voor de Royal Airforce (R.A.F.). In Engeland volgde Szeliga een cursus voor vliegend personeel. Vervolgens nam hij deel aan vluchten als boordwerktuigkundige.

WILLIAM LOVE

Op vrijdag 16 juni 1944 werd door schipper Peter van der Heide en zijn zoon Gerard het lichaam van een geallieerde vlieger in de haven van Elburg aangebracht. Onderzoek wees uit dat het hier ging om een bemanningslid van een geallieerde bommenwerper, de Lancaster MK.II - DS794 - OW-W. Het slachtoffer was de 25-jarige Pilot Officer William K.M. Love, die in de bommenwerper de taak van Air Gunner (luchtschutter) had. Zijn stoffelijk overschot werd de volgende dag op de Algemene Begraafplaats aan de Nunspeterweg (grafnummer 909) te Elburg begraven.

Op de avond van dinsdag 15 februari 1944 was Berlijn het doelwit van een grote luchtaanval. Maar liefst 561 Lancasters, 314 Halifaxes en 16 Mosquitos werden bij deze aanval ingezet. Deze missie was het meest omvangrijke en hevigste bombardement dat de Royal Air Force op Berlijn uitvoerde. De aanval vormde de afsluiting van de zogeheten Battle of Berlin, die in de nacht van 18 op 19 november 1943 was ingezet. De aanvliegroute liep niet over Nederland, maar via Denemarken en Rügen. Tussen ongeveer 21.15 uur en 21.45 uur werd Berlijn getroffen door een enorme hoeveelheid brisanten en brandbommen. De toegebrachte schade was enorm. Als gevolg van deze bombardementen ontstonden die avond in Berlijn vele honderden branden. Veel huizen en gebouwen werden door de vuurzee verwoest. Diverse belangrijke Berlijnse oorlogsindustrieën werden getroffen en tenminste 320 mensen werden bij deze aanval gedood. Op de terugweg vlogen de geallieerden wel over Nederland. De laatste twee squadrons koersten via Hildesheim, Midden Overijssel, Zwolle, het IJsselmeer en Noord-Holland richting Engeland.

Van deze aanval op Berlijn keerden 43 vliegtuigen (26 Lancasters en 17 Halifaxes) niet terug. Zeven toestellen stortten in de nacht van 15 op 16 februari 1944 neer boven Nederlands grondgebied. Een van deze bommenwerpers was de Lancaster DS794 van het 426-ste Royal Canadian Air Force (Thunderbird) Squadron. Het toestel was op 15 februari 1944 om 17.47 opgestegen van de RAF-basis Linton-on-Ouse in North Yorkshire. Aan boord van het toestel waren zeven bemanningsleden, waaronder William Kilworthy Murray Love. Op de terugweg van de missie naar Berlijn werd het toestel op een hoogte van ongeveer 6400 meter uit de lucht geschoten door een Duitse nachtjager, die op de vliegbasis Leeuwarden was gestationeerd. Het toestel werd bediend door Oberfeldwebel Heinz Vinke. De Lancaster stortte omstreeks 22.35 uur tussen Elburg en Harderwijk neer in het IJsselmeer. Alle zeven bemanningsleden kwamen bij deze crash om het leven.

De lichamen van de 22-jarige P. Labach (navigator), de 23-jarige L.W. Hicks (bommenrichter) en de 21-jarige L.T. Prosser (boordwerktuigkundige) werden niet lang na de crash gevonden in de buurt van Harderwijk en begraven op de begraafplaats Oostergaarde. Het lichaam van William K.M. Love werd pas op 16 juni 1944 in de buurt van Elburg door Peter en Gerard van der Heide opgevist. Een plaatje met de gegevens R.C.A.F. I 86 496 O.D. maakte duidelijk wie het slachtoffer was. De stoffelijke resten van de 23-jarige W.P. Pattle (piloot), de 26-jarige A.B. Chester (radiotelegrafist) en de 20-jarige O.W. Hicks (schutter) werden niet gevonden. Hun namen staan vermeld op het RAF-herdenkingsmonument te Runnymede (nabij Londen) in Engeland.

In september 1960 werd door de Bergings- en Identificatiedienst van de Koninklijke Luchtmacht het wrak van de Lancaster DS794 in de buurt van de Kokkelweg nabij Biddinghuizen gevonden. Het was het tweede wrak dat na de drooglegging van Oostelijk-Flevoland door de bergingsdienst was gevonden. In het vliegtuigwrak werden naast munitie ook stoffelijke resten aangetroffen, die echter niet geïdentificeerd konden worden. Tegenwoordig staat aan de Kokkelweg een markeringssteken (blauwwitte paal met een rood vliegtuigje) in de berm, waarbij het verhaal van de neergestorte Lancaster DS 794 wordt weergegeven. De bemanning wordt herdacht op het monument voor geallieerde vliegers in Harderwijk.

De familie Love was in 1920 vanuit Schotland naar de Verenigde Staten geëmigreerd. Omdat William Love niet tot Amerikaans staatsburger was genaturaliseerd, kon hij geen dienst nemen bij de USAAF. Dat was de reden dat William Love tijdens de oorlog dienst nam bij de Royal Canadian Air Force. Na zijn opleiding werd hij ingedeeld bij het 426-ste Canadese Squadron, gestationeerd op de vliegbasis Linton-on-Ouse in Yorkshire. Het was de bedoeling dat William Love op 15 februari 1944 zou deelnemen aan zijn laatste vlucht. Hierna zou hij terugkeren naar zijn familie in de Verenigde Staten. Deze laatste vlucht liep echter fataal af.

Na de oorlog kwam de familie Van der Heide uit de Ellestraat in contact met de nabestaanden van William K.M. Love. Twee dochters van Peter van der Heide (1895-1968), Coba en Eib, namen de zorg voor het graf van William Love op zich. De correspondentie tussen hen en de familie Love resulteerde in blijvende vriendschapsbanden.



Gustaw Szeliga (1912-1944) kwam op 13 juni 1944 om het leven. Hij ligt begraven op de Algemene begraafplaats aan de Nunspeterweg te Elburg.

Toen de Canadese autoriteiten na de oorlog toestemming vroegen om de stoffelijke resten van William Love te mogen overbrengen naar de militaire begraafplaats in Holten, werd dit verzoek door de nabestaanden afgewezen. Deze beslissing was gebaseerd op de uitdrukkelijke wens van de familie Van der Heide dat Love in hun woonplaats begraven zou blijven liggen.

De gezusters Jacoba (Coba) Dijkhuizen-van der Heide (1926-2012) en Eibertje Zoet-van der Heide (1929-2002) hebben tot op hoge leeftijd de graven van de geallieerde vliegers William Love en Gustaw Szeliga verzorgd. De zorg werd vervolgens overgenomen door de kinderen van de familie Zoet-van der Heide. Vader Peter van der Heide besliste kort na de oorlog dat zijn dochter Coba het Poolse graf moest onderhouden. Zijn dochter Eib kreeg de zorg voor het graf van William Love toegewezen.



De Canadese piloot William Kilworthy Murray Love (1918-1944) verongelukte op 16 februari 1944. Zijn lichaam werd op het IJsselmeer gevonden door schipper Peter van der Heide (EB 15).



De graven van William Love en Gustaw Szeliga op de begraafplaats aan de Nunspeterweg.

De Kroniek kwam tot stand dankzij de financiële bijdrage van de volgende bedrijven:



COLOFON

De Kroniek is een uitgave van de oudheidkundige vereniging
Arent thoe Boecop.

Bestuur:

Pauline van Zweden, voorzitter

Cor Bastiaan, secretaris

Lammert van het Goor, penningmeester

Willem van Norel

Kees van de Streek

Wim van Triest

Joop Zwart

Secretariaat:

Postbus 117, 8080 AC Elburg

www.arentthoeboecop.nl

info@arentthoeboecop.nl

Bankrekeningnummer:

NL03 RABO 0129 2174 84

Oplage: 2500

Redactie: Willem van Norel

Tekstredactie: Anneke de Reuver

Opmaak: Studio LUSIN

Foto's: Archiefbeelden, Lusine Grigoryan

Dirk van Norel en Willem van Norel

Bezoek ook onze Facebookpagina voor actuele informatie:

[@arentthoeboecop](https://www.facebook.com/arentthoeboecop)





Arent
thoe
Boecop

